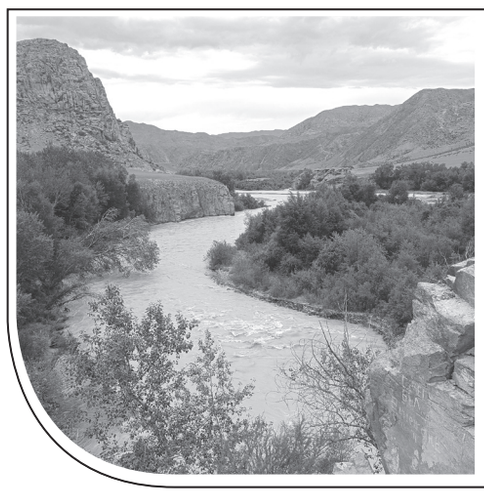

ҚАЗАҚСТАНДА ГЕОПАРК НЕГЕ ЖОҚ?

3-бет

ҚАРА МЫСЫҚ

8-бет

ЗАҢ газеті

zangazet@mail.ru

№51 (3582) 14 шілде 2023

ZANMEDIA.KZ

Қоғамдық-саяси, құқықтық газет

ҰТЫСТАН ҚҰР ҚАЛМАҢЫЗ!

Біздің басылымдарға жазылып, ұтысты болыңыз!

Басты сыйлық – **АЙФОН 14 ПРО МАКС!**

Бұдан бөлек: Айфонның құлаққабы, сағаты, 2 REDMI NOTE 11 Pro ойнатылады. Сондай-ақ, қысқатолқынды пеш, шаңсорғыш, үтік секілді көптеген тұрмыстық техникалар бар. Бірқатар жүлдегер «Заң» медиа-корпорациясының» қолдауымен жарыққа шыққан «ШЫТЫРМАН» шығармалар жинағына ие болады.

ҰТЫСҚА ҚАТЫСУ ҮШІН НЕ КЕРЕК?

Ол үшін пошта бөлімшесіне барып:

«Заң газетіне» (индекс – 65921); «Юридическая газетаға» (индекс – 65928); «Заң» журналына (индекс – 75849); (Фемида» журналына (индекс – 75858) жыл соңына дейін жазылып, түбіртектің көшірмесін бізге жолдасаңыздар болғаны!

Екі басылымға жазылғандардың мүмкіндігі екі есе өседі!

ҰТЫС ИЕГЕРЛЕРІ 17 ШІЛДЕДЕ АНЫҚТАЛАДЫ.

Ал, іске сәт!

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ДЕПУТАТТАР ҮКІМЕТ КЕМШІЛІГІН ТОЛЫҚТЫРУҒА МӘЖБҮР

Заң адамдардың тәжірибесін қоғам игілігіне пайдаланатын адамзат даналығының ең жоғарғы көрінісі деген екен ғұламалар. Еліміздің низамдарын осы талапқа сай деп айту қиын. Оның түрлі объективті және субъективті себебі бар. Десе де, заң шығару ісін жетілдіру тұрғысында оң қадамдардың барын жоққа шығара алмаймыз.

Бұл, әрине, елімізде жүргізілген конституциялық реформаның нәтижесі екені даусыз. Алты саяси партия кірген Мәжілістің соңғы сайлауында Парламентке халық қалаулыларының жаңа толқыны келді. Мәжіліс құрамы ұзақ жылдан бері алғаш рет бірмандатты округтен сайланған, белгілі деңгейде бәсекеде озып шыққан депутаттармен толықты. Сонымен қатар, әйелдер мен ерекше қажеттілігі бар адамдардың және жастардың қатары көбейді. Бұл өз кезегінде заң шығару ісінің мазмұнына да, сапасына да өз ықпалын тигізді.

(Соңы 3-бетте)

ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТ

ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ЗАҢМЕН ҚОРҒАЛАДЫ

Зияткерлік меншік – адам өмірінде маңызды рөл атқарады және әрдайым адамзаттың барлық кезеңдерінде ғылымның, мәдениеттің және прогрестің қуатты қозғалтқышы болып қала береді. Қазіргі кезде зияткерлік қызметтің жаңа салалары пайда болуына байланысты, оларды құқықтық қорғау заңмен реттелуде.

Әр адамның шығармашылық потенциалы – материалдық және рухани құндылықтарды қалыптастырады. Тұлғаның шығармашылық ой-өрісінен туған заттарды қолданбайтын адам жоқ. Алайда шығармашылықтың пайда болуына тікелей қатысты өзіндік авторы болады. Бұл зияткерлік жекеменшік ұғымын қалыптастырады. Бұл ұғым елімізге 90-жылдары келген болатын. Жалпы, зияткерлік меншік адамның өзіне тиесілі материалдық емес игілігі.

Зияткерлік меншіктің басты сипаттамасы меншікті пайдаланудың жеке құқықтарын тек зияткерлік меншіктің иесі, яғни автор ғана шамалай алуында, сонымен қатар, оның рұқсатынсыз зияткерлік меншікті ешқандай бөгде адам пайдалана алмауында.

(Соңы 6-бетте)

КӨКЕЙКЕСТІ

БАЛА ҚОРҒАНСЫЗ ҚАЛМАСЫН

Бауыр еті баласын қанаттыға қақтырмай, тұмсықтыға шоқтырмай өсіріп, ұрпағымның табанына кірген тікен, маңдайыма шөңге болып қадалсын деп тілеген ата-аналардың бүгінде көңілі алаң. Түнде ұйқысын тыйып, күндіз уайымына арқау болған жайт – әлеуметтік желіде соңғы жылдары жаңбырдан кейінгі саңырауқұлақша көбейген видеолар.

Аузынан ана сүті кеппеген бүлдіршіндерге арамза пиғылын іске асырмақшы болған ақылсыздардың іс-әрекетін сіз де көрген боларсыз. Қоғамдық резонанс тудырып, әлеуметтік желі беттерінде әшкере болған бұл не нәубет деп тақырыпты тарқата түсуді жөн көрдік. Көз жеткізген статистикалық мәліметтерді көргенде жағамызды еріксіз ұстадық. Былтыр кәмелеттік жасқа толмаған жасөспірімге қатысты 83 зорлау дерегі бойынша іс тіркелген. Өткен жылы бұл уақытта 109 жағдай орын алыпты, атаулы сектор бойынша азаю байқалады деп баға бергенімізбен, біз үшін 83–те аз көрсеткіш емес-ау…

Тақырыпқа тұздық болсын, айтар ойымызды айшықтап берсін деген мақсатта Асфендияров атындағы ҚазҰМУ оқытушысы, профессор Құдиярова Ғалия Махметқызының мына пікірін ортаға салғым келеді. Ол әлгілер жайлы, «Педофилдердің көбінің миы органикалық зақымданған. Қазір көп әйелдер айына толмай ерте босанып қалып жатады. Ондай жағдайда баланың орталық жүйке жүйесі бұзылып туады. Мұның барлығы баланың ойлау қабілетіне, ақылына нұқсан келтірмей қоймайды. Осылайша адамда балаға деген әуестік пайда болады. Психиатрияда «инфантилизм» деген термин бар. Инфантильді адамның ойлау қабілеті өз жасынан төмен болады. Мәселен 15, 17 жастағы баланың ойлау қабілеті 12, 13 жастағы баланікіндей болуы мүмкін», – дейді. Жә, ойлау қабілеті тежеліп, тумысынан кішкентайларға көз салу психологиясы қалыптасқандарды «Жаратылысынан екен ғой» деп жылы жауып қоюға бола ма екен? Германия, Франция, Канада секілді әлем алыптары педофилдерді танып білуге үлкен-үлкен зерттеу институттарын құрып, ғалым біткенді жұмылдырып жатыр. Алайда әліге дейін әлгілерді анықтау, олармен күресу тұрғысында нақты, ортақ келісілген тоқтам жоқ. Сондықтан себеп-салдарын қоғамдық түсініктегі бірнеше факторлармен түсіндіріп көреміз. Педофилдер қайда жүр? ҚР ІІМ мәліметіне сүйенсек балаларға жасалған әрбір қылмыстың екеуі баланың өз үйінде жасалады екен. Көбіне алыс туысқандар, өгей әке, көршілер секілді тараптардан бүлдіршіндер зәбір көруде. Кейбір пікірлер бұл іске қатысты заң жобасының әлсіздік танытатынын айтса, енді біреулер азғынның жыныс мүшесін кесіп тастауды жөн санаған. Тіпті осы тұста өлім жазасын енгізуді қалайтындар да өз пікірін ашық жеткізіп жүр. ҚР зорлық жасағандарға қатысты бас бостандығынан айыру бойынша заң не дейді? 2000 жылға дейін зорлау фактісі бойынша 3-4 жыл аралығында теміртор ға қамалды. 2010 жылы заң қатаңдап, 15-20 жылға дейін сотталды. 2018 жылы педофилдерді химиялық піштіру керек деп танып, ол заңды күшіне енді. Сол жылы мемлекет қаржысынан 9.6 миллион теңге бөлініп, 77 педофилге химиялық кастрация жасалды. 2019 жылы 152 сотталушыға 19 миллион, 2020 жылы 232 қылмыскерге 29,2 миллион теңге қаржы піштіру үшін жұмсалды. Алайда бұл шешім толыққанды мәселені жойды деуге болмайды дейді мамандар.

Осы жерде бала құқығын қорғау бойынша жасалған іс-әрекеттерге тоқтала кетейік. Бір уақыттары жауаптылар кімнен сақтану керектігін ашық көрсетеміз деп педофилдер туралы ақпаратты жинақтап, суретін, аты-жөнін, тұрғылықты мекен-жайын, қанша уақытын теміртордың арғы жағында өткізгенін, қазіргі статусын көрсетіп қойған болатын. Барлық қазақстандық infopublic.pravstat.kz кіріп, біз айтқан мәліметтермен таныса алатын. Алайда мақаламызды қуаттай түсу үшін өздеріңізге көрсетпек болып кіріп едік, атаулы адреске ену мүмкін болмады. Осы тұста балалар мен жасөспірімдерге қатысты қандайда бір құқық бұзушылық, зорлық-зомбылық жағдайлары орын алса қайда хабарласу керек деген заңды сауал туындайды. Лайымда бұл бағыт бойынша қызмет түріне жүгінбеуді жазсын, алайда атаулы жағдайлардың куәгері болсаңыз төмендегі адрестерге жүгіне аласыз. Ең бірінші 102 қызметіне хабар беруге болады.

(Соңы 3-бетте)

ТЕРГЕУ СОТЫНА – 5 ЖЫЛ

ТЕРГЕУ СОТЫ ҚОҒАМҒА ҚАЖЕТТІЛІГІН ДӘЛЕЛДЕДІ

Қазақстандық сот жаңашылдықтан кенде емес. Азаматтардың құқығын қорғау, қылмыстық сот ісін жүргізудің алғашқы кезеңінде азаматтардың сот төрелігіне қол жеткізуін қамтамасыз ету мақсатында қолға алынған реформалардың нәтижесі де жоғары. Әсіресе сотқа дейінгі іс жүргізудегі сот бақылауын күшейту аса маңызды. Ал сот бақылауын күшейтудің ең тиімді тәсілі – тергеу соты институтын құрумен байланысты. Міне соған орай осыдан бес жыл бұрын тергеу соттары өз жұмысын бастаған болатын.

Бүгінде сот саласындағы орнын айшықтап, жұмысын бірізге түсірген бұл институттың тарихы Мемлекет басшысының 2018 жылғы 10 қаңтардағы жарлығынан бастау алады. Осы харлықпен облыс орталықтарында, республикалық маңызы бар қалаларда және Астанада тергеу соттарын құру арқылы тергеу судьяларын орталықтандыру туралы шешім қабылданғаны белгілі. Тергеу сотының алдына қылмыстық процеске тартылған азаматтардың құқықтарын қорғау және сот бақылау институтын одан әрі дамыту міндеті қойылды.

Бүгінде тергеу сотының мақсатынан, тергеу судьясының қызметінен қалың жұртшылық толық хабардар. Тергеу судьясы – бірінші сатыдағы соттың судьясы. Ол қылмыстық сот ісін жүргізуде адамдардың құқығының, бостандығы мен заңды мүддесінің сақталуына сот бақылауын жүзеге асырады. Сот алаңындағы айыптау мен қорғау арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ету міндеті жүктелген тергеу сотына азаматтардың конституциялық құқығын шектейтін тергеу әрекеттерін санкциялау жөніндегі өкілеттік берілген. Алғашында тек қамауға алуға санкция беру, үйқамаққа алу немесе экстрадиция мерзімін ұзарту, мүлікке тыйым салумен шектелген тергеу судьяларының өкілеттіктері бес жыл ішінде айтарлықтай кеңейтілді.

Соған орай енді тергеу соттары бес бағыт бойынша сындарлы жұмыс жүргізеді. Оның бастысы, қылмыстық процеске қатысушылар қылмыстық қудалау органдарының, прокурордың шешіміне, әрекетіне және әрекетсіздігіне ҚІЖК-нің 106-бабының тәртібімен шағымданса, оның заңдылығын қарау тергеу соттарының құзырына жатады. Екіншіден, қамауда ұстау, үйқамаққа алу және кепіл түріндегі бұлтартпау шараларына санкция беру тергеу судьясының тікелей қызметі. Үшінші бағытқа сай азаматтардың құқықтарын шектеуге байланысты тергеу органдарының іс-әрекеттерін және қамтамасыз ету шараларын санкциялау, яғни, тінту, тәркілеу, тексеру, жеке тінту, мүлікке тыйым салу да тергеу соттарының құқығы. Төртінші бағыт – жасырын тергеу әрекеттерін санкциялаумен байланысты. Сот бақылауының тағы бір маңызды объектісі – қорғаушы ретінде қатысатын адвокаттардың және жәбірленушілердің өтініштерін қараумен байланысты.

Осындай ауқымды, жауапты міндеттер жүктелген тергеу соттарының өзіне артылған сенімді қаншалықты ақтағанын төмендегі жұмыс нәтижесіне қарап та бағамдауға болады. Мәселен Астана қаласының мамандандырылған ауданаралық тергеу соты 2018 жылғы тамыздан 2023 жылғы маусымға дейінгі бес жыл ішінде қылмыстық процеске қатысушылардың 71 896 материалын және 3 842 шағымын қараған. Осы аралықта қамауда ұстау түріндегі бұлтартпау шарасын санкциялау бойынша барлығы 6 064 материал түсіп, оның ішінде 4 758 адамға қамауда ұстау санкциясы берілсе, 1 306 адамға қатысты санкциясы беруден бас тартылған. Орта есеппен санкция беруден бас тарту 21,5% құрайды (2018 жылы 18,4% болса, 2023 жылы 28,3%).

Санкциядан бас тарта отырып, сот 767 адамға қатысты үй қамағын белгіледі. Кепіл түріндегі бұлтартпау шарасын санкциялауға қатысты 100 материал қаралса, үйқамақ түріндегі бұлтартпау шарасын санкциялау туралы 148 материал қаралды.

Бес жыл ішінде мүлікке тыйым салу бойынша 1 676 өтініш келіп түсіп, оның 1 218 қанағаттандырылды, 458 немесе 27,3%-ын қанағаттандырудан бас тартылды. Сонымен бірге, осы аралықта тергеу соты 600 жеке қаулы шығарған.

Бес жыл ішінде қылмыстық процеске қатысушылардан ҚІЖК-нің 106-бабы бойынша 7846 шағым түскен. Олардың мәні бойынша 3 842-сі қаралды. Шағымның 1329-ы қанағаттандырылып, 2510 шағымды қанағаттандырудан бас тартылды. Орташа алғанда, сот шағымдарының 34,6% қанағаттандырылған, яғни әрбір үшінші шағым оң шешімін тапқан.

Тергеу судьяларының қызметі азаматтар құқығын қорғауда жоғары тиімділігін көрсетті. Бес жыл ішінде тергеу судьялары белгілі бір тәжірибе жинақтады, сот бақылауын одан әрі жетілдіру бойынша бірыңғай сот практикасы қалыптасуда. Соттың жұмысына, судьялардың біліктілігіне сенгендіктен шағымдар саны жыл өткен сайын өскен. Материалдардың көпшілігі келіп түскен күні қаралады. Ал ең ұзағы қылмыстық процеске қатысушылардың шағымдарын сот отырысында қараумен байланысты. Ол шағым түскен сәттен бастап 10 тәулікті құрайды.

Міне, жұмысы жедел, азаматтар құқығын қорғауда пәрменді қызмет атқарып келе жатқан тергеу соттары бес жылда өзінің қоғамға қажеттігін дәлелдеді. Жаңа институт бұл жетістіктермен шектеліп қалмайды. Алдағы уақытта тергеу соттарының жұмысын жүйелеп, құзырын кеңейтіп, әлеуетін кеңейтуге қатысты жаңашылдықтар жалғасын таба бермек.

Тимур КӨПБОСЫНОВ,
Астана қаласының мамандандырылған ауданаралық тергеу сотының төрағасы

СОТ СӨЙЛЕСІН

Ағылшын жазушысы Джон Рескин «Жаза – қылмыстың алдын алудың әсері ең әлсіз тәсілі» десе, қазақтың маңдайалды жазушысы Мұхтар Әуезов «Жаза баспас қадам жоқ, жаңылмайтын адам жоқ» деп қылмыс пен жазаға қатысты ойын терең тұжырымдапты. Әлемнің әр тарабында өмір сүріп, әр заманда тіршілік кешсе де екі тұлғаның ұстанымы бір. Ол – «қылмысты жазалау арқылы жеңуге болмайды, кеселдің алдын алуға мән беру керек» дегені ортақ пайыммен түйінделеді.

ҚЫЛМЫСТЫҢ ӨТЕУІ - ЖАЗА

Расында, қоғам болған соң онда түрлі қайшылықтың орын алатыны, оны ретке келтіру заң арқылы жүзеге асырылатыны белгілі. Қандай зайырлы мемлекетте де заңға бағынбайтын, заңнан аттайтын адамдар болған. Бес саусақтың бірдей еместігі сияқты, бүкіл мемлекеттегі адамды бір қалыптан шығармай ұстау қисынға келмейді. Алайда, қоғамда теңдік орнап, мемлекетте даму болу үшін барша жұрт заңға бас иіп, ортақ талапқа бағынуы тиіс. Өкінішке қарай, осы шеңберден шығып, шетке тартқандар көбіне көп елдегі тәртіпсіздікке себепші болып, қылмыстың орын алуына түрткі болып жатады. Сондықтан, кез келген ел қылмыстың салдарымен ғана емес, себебімен күресуге барынша ден қоюда.

Қазақстанда да құқықтық мемлекет құру, қылмыссыз қоғам қалыптастыру мақсатында жүйелі жұмыстар жүргізіліп келеді. Ол үшін елдегі заң сауатты, сол заңмен жұмыс істейтін құзырлы органдар пәрменді болуы тиіс. Бүгінге дейін тәуелсіз Қазақстанның заңдық базасын жаңғырту, құзырлы орындар құзыретін нақтылау, қоғамның құқықтық сауатын арттыру бағытында ауқымды жұмыстардың тоқтаусыз қолға алынғаны да сондықтан.

Қылмыс – елдегі тыныштықты бұзады, заңсыздықтың орын алуына түрткі болады, мемлекеттің қауіпсіздігіне нұқсан келтіреді. Әсіресе, қылмыс орбитасына жастардың көп тартылуы үлкен мәселе. Бұған жастардың криминалдық оқиғаларды немесе зорлық-зомбылық көріп өсуі ықпал етеді. Сонымен қатар жастар арасында қылмыстың көп жасалуына отбасындағы берілген тәрбиенің, ата-ананың балаға дұрыс көңіл бөлмеуінің де теріс әсері бар. Бірақ, бұған қарап тек қолайсыз отбасында, толық емес жанұяларда тәрбиеленген жастар ғана қылмыс жасайды деген түсінік қалыптаспауы керек. Себебі, сот тәжірибесіне қарасақ толық отбасында дүниеге келіп, бар жағдайы жасалған, ақшадан таршылық көрмей өскен жастардың да қылмысқа баратын кезі кездеседі. Оның түп-тамыры көбінесе отбасындағы баршылықпен, жастардың қалыпты өмірден жалығып, ақылсыз әрекеттер жасауымен, өзін көрсету, өзіне назар аударту үшін құқыққа қайшы әрекеттер жасауымен өзектес.

Жастарды саламатты өмір салтына бейімдеп, қылмыстан алыс ұстау үшін отбасындағы тәрбиеге, білім ошақтарындағы қарым-қатынасқа, айналасындағы достарына ерекше мән берген абзал. Құқықтық және демократиялық мемлекет құру жолындағы Қазақстанда қылмыстық саясат жүйесінде басым бағыттар қылмыстылықтың салдарымен күресуге емес, қылмыстылықты тудыратын себептерді, жағдайларды анықтап, жоюға бағытталған. Бұл орайда, қылмысты жасамау жазадан қорқуға емес, жоғарғы құқықтық мәдени санаға және басқа да көптеген алдын алу шараларына негізделуі тиіс.

Мұндайда құқықтық сауатты көтерудің маңызы орасан зор. Құқықтық сауат пен құқықтық мәдениетті тек ата-ананың көмегімен жолға қою мүмкін емес. Бұл істен мектеп, жоғары оқу орындарынан бөлек, құзырлы орындар да сырт қалмағаны жөн. Өңірдегі ақсақалдар алқасы, билер кеңесі де шетке шыққан баланы ортаға қосуға көмек бергені орынды. Құқықтық сауатты арттырудан сот саласы да шет қалмайды. Біздің соттың судьялары мектеп, білім ордаларының шақыруымен дәрістер өткізіп, жастардың заңдық білімін көтеруге барынша үлес қосып жүр.

Жайық ЖАНБОЛАТОВ,
Алматы облысы Қонаев қалалық сотының төрағасы

ОҢ ҚАДАМ

ӘКІМДІК ҒИМАРАТЫНДА СОТ ЗАЛЫ АШЫЛДЫ

Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 2 маусымдағы жарлығымен Батыс Қазақстан облысы Ақжайық ауылындағы Теректі ауданының №2 соты таратылды.

Азаматтардың мүдделерін және құқығын қолайлы, уақытылы және тиімді қорғау маңызды. Соған орай бұрын Теректі аудандық №2 сотының қарауында болған дауларды қарау ауылдық округ тұрғындарына оңтайлы болу үшін түрлі тетіктер қарастырылды. Осылайша Қазақстан Республикасы Сот әкімшілігінің Батыс Қазақстан облысы бойынша департаментінің бастамасымен Ақжайық ауылындағы ауылдық әкімдік ғимаратында Сот залы ашылды.

Акжайық, Анқаты, Ақсоғым, Шағатай, Шалқар сияқты шалғай ауылдық округтердің тұрғындары өз құқықтарын қорғау үшін Ақжайық ауылдық

округі әкімдігінің ғимаратында, Ақжайық ауылы, Теректі ауданы, Ақжайық көшесі, 5 мекенжайында орналасқан сот залына жүгіне алады.

Сот отырысы залы аудан орталығынан шалғайда орналасқан елдімекен тұрғындары үшін сот отырыстарын өткізуге арналған. Сондай-ақ залға кіріс және шығыс хат-хабарларды тіркеу, халықпен жұмыс істеу, сот отырысының қызметін бас маман жүзеге асырады. Зал сот отырысын жазуға арналған аудио-бейне жазба жүйесімен жабдықталған.

Батыс Қазақстан облыстық сотының баспасөз қызметі

МЕЖЕ

АДАЛ ҚЫЗМЕТ - ЕЛГЕ ҚҰРМЕТ

Өркениетті қоғам орнатуда ең жауапты істер мемлекетік қызметшілерге жүктеледі. Сол себепті де олар қоғамның айнасы саналады. Мемлекеттік қызметшілердің имиджі мемлекеттің беделін көтереді. Биыл осындай жауапты міндет жүктелген мемлекеттік қызметшілердің кәсіби мерекесінің белгіленгеніне он жыл толады.

Мемлекеттік қызметкерлер жұртшылықпен тікелей жұмыс істейтіндіктен, оларға әрқашан да жоғары талаптар қойылады. Мемлекеттік қызметтің жауапкершілігі қаншалықты жоғары болса, оның өзіндік артықшылықтары жетерлік. Солардың атап айтарлығы – тұрақтылық, яғни, біліктілігінді ұдайы арттыруға, сол арқылы мәнсаптық өсуге мүмкіндік бар. Тұрақты жалақы, еңбек демалысы, ертеңіне алаңдамай еңбек етуге қолайлы жағдай жасалған. Жұмыстан қысқарып қалған кездің өзінде өтемақы төленеді. Мемлекеттік қызметте гендерлік теңсіздікке жол берілмейді.

Тұрсын ҚОШАЕВА,
ҚР Сот әкімшілігінің Ақтөбе облысы бойынша департаменті персоналды басқару бөлімінің басшысы

Мемлекеттік басқаруды дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы аясында «Мемлекеттік қызметшілерді әлеуметтік қамтамасыз ету» жобасы іске асырылып жатыр. Жобада мемлекеттік қызметшілердің әлеуметтік және қызметтік жағдайларын кешенді түрде жақсарту шаралары көзделген. Мемлекеттік қызметтің жастарға берер мүмкіндігі мол. Сондықтан, олардың басты міндеті – елге адал қызмет ету.

Кез келген қызметкер халыққа жақын болып, ел мүддесін басты орынға қоя білген елдің болашағы жарқын болады. Мысалы адам тағдырын таразылайтын судьялардың басты міндеті елде әділ сот төрелігін орнату болса, халық та соған орай олардан әрбір істе «қара қылды қақ жаратын» әділдікті талап етеді. Өркениетті қоғам орнату мемлекеттік қызметкерлерге тікелей байланысты десек, сенім үдесінен шыға білу біздің басты міндетіміз.

АЛҒЫС

Басылымның оқырманы көп болсын!

Құрметті «Заң газетінің» ұжымы!

Қоғамды дамытуда бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі зор. Бұқаралық ақпарат тәуелсіз болмай, сөз еркіндігі қалыптаспай азаматтық қоғам орнату, мемлекетті дамыту мүмкін емес. Демек, демократия үшін тәуелсіз БАҚ-тың орны мен маңызы шексіз.

Журналистердің басты мақсаты – елде және шетелде болып жатқан оқиғалар жайлы қоғамға нақты және шынайы, кедергісіз ақпарат беру. Сонымен бірге, БАҚ халық пен билік арасындағы байланысты ұйымдастырушы, екі ортаны жалғаушы. Екіншіден, баспасөз қоғамның әлеуметтік өміріндегі өзгерістерге жедел үн қосушы, елді біріктіруші. Осы арқылы заң шығарушы, атқарушы және сот билігіндегі өзара байланыс, өзгеріс жөнінде халықты хабар етеді. Сонымен бірге, БАҚ – қарапайым халықтың мінбері. Мен өзім республикалық «Заң газетіне» хат жолдап, саладағы жаңашылдықтарды, мәселелерді үлкен мінберге шығаруға мүмкіндік алдым. Мен әрине, кәсіби журналист емеспін. Бірақ, жазғандарымды түзеп, көркемдеп, оқырманға ұсынып отырған ұжымға ризашылығым шексіз. Құқықтық саланың қыр-сырын терең көрсететін басылымның талай жылдан бері тұрақты оқырманы болып келемін. Мұндағы мақалалар танымымызды кеңейтіп, әріптестік байланысты нығайтқанын да ерекше атап өткенім жөн.

«Заң газетінің» ұжымына қызметте табыс, отбасыларына амандық, оқырманы көп болсын деген жүрекжарды тілегімді жеткізгім келеді.

Марат ОМАРБЕКОВ,
Тараз қаласының мамандандырылған тергеу сотының аға сот приставы

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ДЕПУТАТТАР ҮКІМЕТ КЕМШІЛІГІН ТОЛЫҚТЫРУҒА МӘЖБҮР

(Соңы. Басы 1-бетте)

100 күнге созылған Парламент Мәжілісінің алғашқы сессиясында халыққа қажет бірқатар заң қабылданғанын айтуға тиіспіз. Соның бірі Заңсыз алынған активтерді қайтару туралы заң кемшіліктеріне қарамастан әлеуметтік әділдік іздеген жұртшылық талабына жауап деуге болады. Бұл құжатта заңсыз алынған активтерді қайтарудың жаңа құқықтық тетіктері жасалды. Құжатта сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестегі жаңа халықаралық үрдістер ескерілді. Онда айқындалған талаптар бойынша ешкім де заңсыз әрекеті үшін жауапкершіліктен қашып құтыла алмайды. Сондай-ақ, қоғамда және сарапшылар арасында талқыланған Сұйытылған газ айналымын реттеу және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы мәселелері бойынша депутаттар арнайы заң әзірледі. Заңда біршама деңгейде газды зауыттан тұтынушыға дейін жеткізудің ашық жүйесі жасалды.

Сонымен қатар, арнайы заң бойынша қоғамдағы өзекті мәселенің бірі көппәтерлі тұрғын үйлерді басқарудағы кемшіліктер жойылды. Енді, басқару нысанын тұрғындардың өзі таңдай алады: КСК-ны қалдыра ма, ОСИ-ді таңдай ма – өздері шешеді. Депутаттар онлайн-платформалар және онлайн-жарнама мәселелері жөніндегі заңға да бастамашылық етті. Онда үкіметтік емес ұйымдардың, сарапшылар қоғамдастығының, әлеуметтік желіні пайдаланушылардың пікірі барынша ескерілген. Осы сессияда кәсіптік біліктілік туралы заңмен жұмыс аяқталды. Заң Ұлттық біліктілік жүйесінің барлық элементтерін реттейді. Мәселен, кәсіптік біліктілікті дәлелдеу арқылы түрлі қызметпен айналысуға мүмкіндік береді. Қоғамда үлкен мәселеге айналған электр самокаттардың жүрісін реттеу жөніндегі депутаттар қабылдаған заң жаяу жүргіншілердің де, самокат жүргізушілерінің де қауіпсіздігін қамтамасыз етеді.

Бұрынғы Семей ядролық полигоны аумағын зерттеу мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселесі көптен шешімін таппай келе жатқан түйткілді жайттың бірі еді. Бүгінде бұл мәселе заңнамалық деңгейде шешімін тапты. Заң нормалары полигонның аумағын қауіпсіз күйге келтіріп, халықты радиациядан қорғауға жол ашады.

Бұрынғыға қарағанда заң шығару ісі қоғам үшін ашық алаңға айналды деуге болады. Осы сессияда мәселен Парламенттің қос палатасы жалпы отырыстарды «Хабар 24» телеарнасында тікелей эфирде көрсетуге көшті. Сондай-ақ қоғамдағы өзекті мәселелер депутаттық сауалдар арқылы да көтеріліп келеді. Оның әрқайсысында елдегі түйткілді жайттар қозғалды. Әр өңірдің, әр адамның, әр отбасының тұрмысын жақсартуға бағытталған маңызды мәселелер көтерілді.

Десе де, заң шығару ісінде кемшіліктер жоқ емес. Олар әрине, қабылданған низамдардың сапасына тікелей де, жанамалай да әсер етеді. Солардың бірқатарын сессия жұмысы қорытындыланған сәтте Парламент Мәжілісінің төрағасы Ерлан Қошановтың өзі айтқан еді. Оның сөзіне қарағанда, бұл тұрғыдағы олқылықтарға көп жағдайда Үкімет себеп болып жатады. Мәселен, атқарушы билік тарапынан заңға бастамашы болу жұмысы тиісті деңгейде атқарылмай отыр. Яғни, үкімет қоғамда шұғыл шешімін күтіп отырған түйткілді мәселелерге дер кезінде көңіл аударып, қажетті заң жобаларын Мәжіліске уақытылы ұсынбай келеді. Сондықтан депутаттар осы өткір мәселелерді шешуді жедел түрде өз қолына алып, тиісті заң жобаларына бастамашы болуға мәжбүр. Екіншіден, депутаттардың түзетулері мен толықтыруларына Үкімет қорытындысын қарау мерзімі тым ұзақ. Белгіленген тәртіп көп жағдайда сақталмайды. Соның салдарынан кейбір заң жобалары дер кезінде қабылданбай жатыр. Алдағы уақытта мемлекеттік органдар депутаттардың бастамаларын қараған кезде ведомстволық мүддемен шектелмеуге тиіс. Үшіншіден, жалпы отырыстарға, жұмыс топтарына келетін мемлекеттік орган басшыларының дайындығы төмен. Жауаптарының сапасы сын көтермейді. Бұл депутаттық сауалдарға берілетін жауаптарға да қатысты.

Иә, заң шығарушылық қызметтің сапасы билік бұтақтарының білікті де үйлесімді іс-қимылын қажет етеді. Өкінішке қарай, қазіргі Парламенттің құрамын соншалықты кәсіби деңгейде деп айта алмаймыз. Олардың арасында салалық мамандар аз. Мәселен, депутаттық корпус құрамында эколог жоқ. Ал қазіргі таңда экологиялық қауіпсіздік мәселесі өте өзекті болып тұр. Басқа сала мамандары мың жерден ел мүддесіне жаны ашыса да, қоршаған ортаның өзекті мәселесін танып, оны шешудің тиімді жолын ұсына алмасы анық.

Айша ҚҰРМАНҒАЛИ
«Заң газеті»

КӨКЕЙКЕСТІ

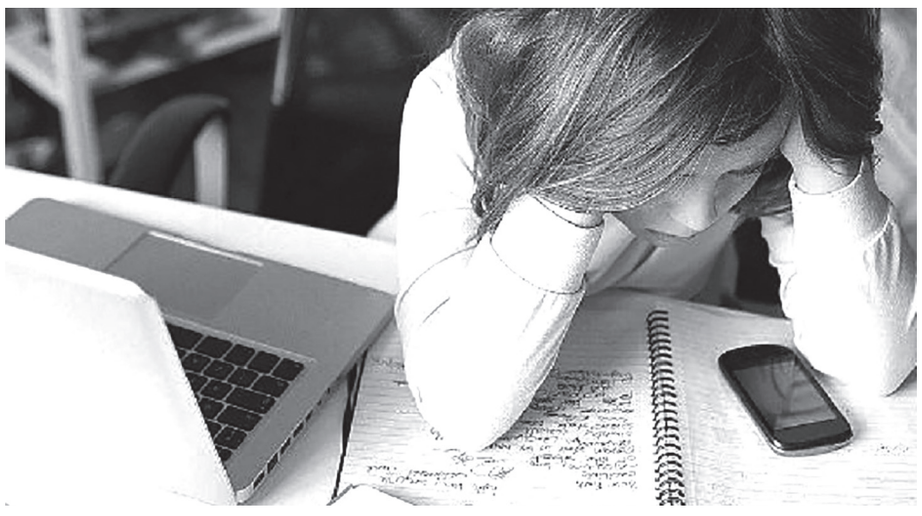

БАЛА ҚОРҒАНСЫЗ ҚАЛМАСЫН!

(Соңы. Басы 1-бетте)

Одан бөлек «150» сенім телефоны бар, 24/7 жұмыс режимінде кеңес беру, психолог қызметін алу секілді бағытта жұмыс істейді. www.telefon150.kz сайтына кіріп көруге және «Bala qorgau» телеграм арнасын да пайдалансаңыз болады. Айтқан амалдарымызды тексеріп, жұмыс істеп тұрғанына көз жеткізгеннен кейін ғана өздеріңізге ұсындық. Қош, қанша тұстан қорып, ақпараттық түсіндірме жасап, заң аясында жазаны күшейткенімізбен мәселенің ақыр аяғы әркімнің өз санасына келіп тірелері сөзсіз.

Бұл балаларға қатысты жасалған қылмыстардың бір парасы ғана. Әлемде жыл сайын 1 млрд.-қа жуық жасөспірім үлкендер тарапынан эмоционалдық, сексуалдық, физикалық зорлық-зомбылық көреді екен. Бұл дегеніңіз жер бетіндегі барлық 2 мен 18 жас арасындағы жасөспірімдердің тең жартысына жуығы бақытта балалық күндерін кеше алмай жүр деген сөз. ЮНИСЕФ және адам құқықтары жөніндегі өкілдіктің өткізген зерттеу нәтижесі бойынша біздегі ересектердің 75 пайызы бала тәрбиесінде күш қолдануды дұрыс деп таниды екен. Биылғы бес ай бойынша балаларға қатысты жасалған құқық бұзушылық туралы деректерді де назарыңызға ұсынамыз. Жыл басынан бері 1080 іс тіркеліпті. Оның 198-і аса ауыр, 252-сі ауыр, 364-і орташа, 194-і жеңіл қылмыс. Бұл 2022 жылмен салыстырғанда 7,6 пайызға көп. Ең жиі бала құқығы бұзылатын аймақ – Түркістан облысы. 100 іс, өткен жылы - 101 іс. Ең аз тіркелген облыстар – Ұлытау, Солтүстік Қазақстан, Павлодар. Шамасы – 15-30 жасөспірімдерге қатысты құқық бұзушылық тіркелген. Алматы облысы, Алматы қаласында да атаулы бағыт бойынша көптеген жағдайлар орын алған.

Мәселен, бүгін жаралы болған қолымыздың ертең жазылары белгілі. Алайда біз айтып отырған атаулы жара бүгін-ертең жазыла ма? Қор болған қыз тағдыры мен бала психологиясында туындаған түйіткілдің обалын, шешімін кімнен сұраймыз?

Шернияз ЖАЛҒАСБЕКҰЛЫ

МӘСЕЛЕ

ҚАЗАҚСТАНДА ГЕОПАРК НЕГЕ ЖОҚ?

Геомұра нысандарын сақтау бағыттарының бірі ретінде 1990 жылдары басталған Геопарк құру қозғалысы Қазақстанға әлі жете алмай жүр. БҰҰ-ның Білім, ғылым және мәдениет жөніндегі ұйымында (UNESCO) 2002 жылдан Бүкіләлемдік геопарктер желісін құруды қолдайтын арнайы бағдарлама жұмыс істейді. Геологиялық парк – бұл көркем, заманауи жабдықталған табиғи аумақ, оның шегінде геологиялық ескерткіштер, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарында ақпараттық түрде жарнамаланған және туризм, ғылыми зерттеулер мен демалыс орны ретінде қызмет ететін жалпыұлттық немесе жалпыәлемдік маңызы бар өзге де объектілер бар.

Геопарктердің негізгі мақсаттарының бірі – аймақтың табиғи және мәдени мұрасын сақтау, жергілікті бірегейлік пен білім беруді нығайту, тұрақты туризмді ілгерілету. Сондықтан 2015 жылдың қарашасында ұйымға мүше мемлекеттер оны ратификациялады. Қазіргі уақытта Бүкіләлемдік геопарк желісіне 48 елдегі 195 нысан кіреді. Оның ішінде әзірге Қазақстан жоқ, көршілеріміздің тек Қытай мен Ресей ғана бар. Осы арада 1924 жылы Қаратау тауларында КСРО-дағы тұңғыш «Юра дәуіріндегі Қаратау көлі» палеонтологиялық қорығы ұйымдастырылғанын да айта кеткен жөн шығар.

UNESCO-ның геопарктер жөніндегі ұлттық комитетінің төрағасы, геология-минералогия ғылымдарының докторы Саида Нығматованың айтуынша, кезкелген мемлекеттің ұлттық қазынасын, басқалармен қатар, ең алдымен әртүрлі тарихи, мәдени, археологиялық, табиғи ескерткіштер құрайды. Соңғыларының арасында ғылыми, оқу-ағартушылық, тарихи-мемориалдық немесе эстетикалық маңызы зор болғандықтан мемлекет те, жергілікті тұрғындар да ұрпақтан-ұрпаққа таза, сол қалпында жеткізу үшін олардың сақталуына алаңдайтын тірі және жансыз табиғаттың жеке объектілері бар. Жансыз табиғат ескерткіштеріне геологиялық нысандар жатады.

– Қазір бүкіл әлемде геотуризмнің дамуына, яғни геологиялық және ландшафттық құндылығы бар табиғи ескерткіштерге маңыз берілуде. Оның үстіне, бұл Қазақстан үшін өзекті мәселе, оның жер қойнауы «Менделеев кестесіндегі» элементерге толы, сонымен қатар елімізді протерозойдан қазіргі заманға дейінгі планета тарихының көрнекі дәлелдері ұсынылған ашық аспан астындағы бірегей геологиялық-палеонтологиялық мұражай деп сипаттауға болады. Бізде қазба-кен орындарының мол көзі бар, әлемдік масштабтағы геологиялық тарихи ескерткіштер мен ең қуатты тектоникалық құбылыстардың іздері, ежелгі жанартаулардың қалдықтары, метеориттердің кратерлері, ежелгі теңіздердің шөгінділері, оларды мекен еткендердің іздері бар. Іс жүзінде әрбір өңірдің өзінің геологиялық нысандары бар, олардың жаһандық ауқымда түрлі эстетикалық және ғылыми құндылығы бар. Осының барлығы әлемнің түкпір-түкпіріндегі ғалымдар мен туристердің назарын аударып отыр, – деген Саида Арапқызының сөзіне қарағанда КСРО-дағы алғашқы палеонтологиялық және геологиялық қорықтар Қазақстанда құрылды. Елімізде геомұраны сақтау және геопарктер құру мәселелері 1920 жылдардан бастап көтеріліп келе жатқанына қарамастан, геомұра объектілерін сақтау және геопарктер желісін дамыту туралы мәселе ашық және бұрынғыдан да өзекті болып отыр.

Қазіргі уақытта республиканың геомұрасын сақтау проблемасы бірінші орынға шығып отыр: табиғи ресурстарды қарқынды, ұтымсыз игеру салдарынан Қазақстан жыл сайын туристерді тарту нүктесі бола алатын мүмкіндігінен айырылуда. Өңірлерде индустриялық емес, шикізаттық емес экономиканы дамытуға жол ашып, бірегей табиғи геологиялық объектілерге бағдарлану маңызды. Тек осылайша жаңа ұрпақ үшін бірегей табиғи объектілерді сақтап, олардың денсаулығы үшін таза қоршаған орта қалыптастыруға болады.

Геопарктер мемлекеттің қолдауымен құрылады, бірақ бастама «төменнен» бастау алады: жергілікті халықтың немесе жергілікті әкімшіліктің белсенділері мәдениет және геомұра объектілерін ұйымдастырады, қорғайды және кірістерді бөліп, бюджетке қажетті салықтарды аударады, геопарктерді дамыту стратегияларын әзірлейді, бекітеді. Қонақ үйлер, халық қолөнері, тамақтану орындары, жылқылар мен көліктерді жалға алу және т. б. дамып келеді. Осыған байланысты

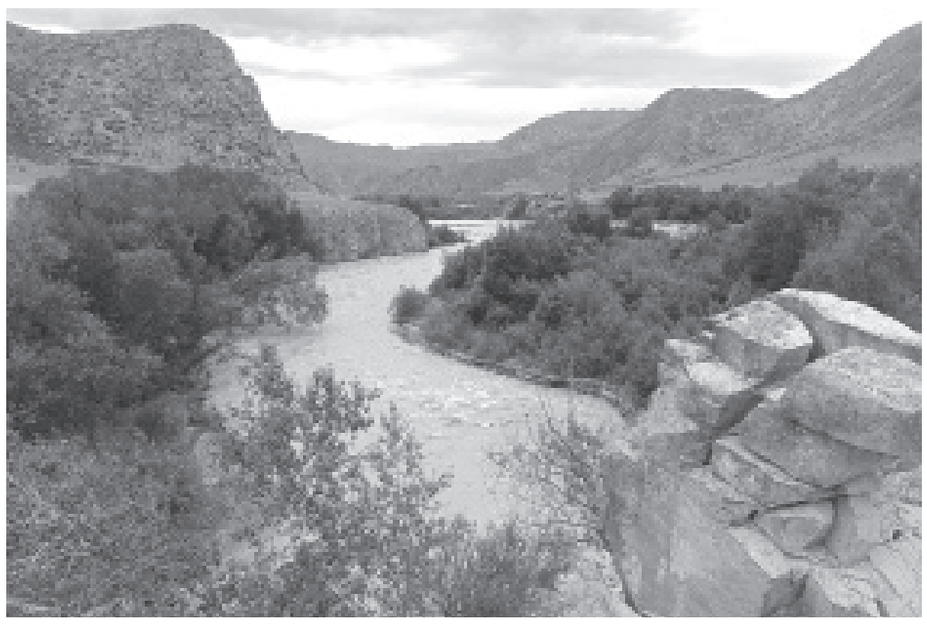

Ұлттық геопарктер желісінің дамуы өңірлердің өмірін айтарлықтай өзгертуге және олардың экономикалық тұрақтылығын да, инвестициялық тартымдылығын да күшейтуге мүмкіндік береді.

Қазақстан геопарктерді құруда зор әлеуетке ие: әсемдігі жағынан керемет ландшафттар бар, бай, жақсы зерделенген және егжей-тегжейлі зерттелген геологиялық тарихы (қазіргі заманға дейін 600 млн жыл бұрын) бір төбе, инфрақұрылым дамуда: жолдардың саны мен сапасы, әуежайлар желісі ұлғаюда, қонақ үйлер және т. б. дамуда.

Әрине, мұндай маңызды мәселені мемлекеттің қатысуынсыз шешу мүмкін емес. Бұл бағыттағы алғашқы қадамдар жасалды. Мәселен, 2023 жылғы 4 сәуірде Алматыда өткен UNESCO және Білім, ғылым, мәдениет жөніндегі ислам ұйымы (ICESCO) істері жөніндегі ұлттық комиссияның отырысында оның төрағасы – ҚР Мемлекеттік кеңесшісі Ерлан Қарин Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігінің Геология комитетіне геопарктер жөніндегі Ұлттық комитетпен бірлесіп Қазақстанда алғашқы геопарк құру жөнінде және ҚР Ұлттық геопарктер желісін ұйымдастыру процесі бойынша (болашақта UNESCO-ның жаһандық геопарктер желісіне кіру перспективасымен) ұсыныс енгізу тапсырылды. Осы жылдың мамыр айында Геология комитеті, Орман шаруашылығы комитеті, Туризм индустриясы комитеті, Қазақтуризм АҚ басшылығының кездесуі өтті, онда геопарктерді заңнамалық реттеу мәселелері, ұлттық геопарктер желісін құру қажеттілігі және басқа да мәселелер талқыланды. Бұл Қазақстанда геопарктер құру үшін өте маңызды қадам, өйткені бұл процесті жеке ынта-жігер үрдісінен өңірлерді тұрақты дамыту жөніндегі мемлекеттік жобаға аударады.

Мәселен қазір Қытайда 180-нен астам ұлттық маңызы бар геопарктердің 41-і әлемдік мәртебеге ие болып үлгерді. Ресейдегі 3 геопарктің біреуі UNESCO Бүкіләлемдік геопарктер желісіне енді. Қырғызстанда қазір 3 геопарк құру жоспарлануда. Бұл үшін Қырғыз Республикасы Президентінің Әкімшілігіне заңнамаға «геопарк» ұғымын енгізу және Қырғыз Республикасының аумағындағы геопарктерді одан әрі дамыту жөнінде ұсыныс енгізілді. Қазақстан геопарк құруды бүкіл елден бұрын бастағанмен, әзірге көш соңында жүр. Бұл олқылықты түзету енді Ұлт жоспары аясында қолдау тауып жатса, қанеки.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ
«Заң газеті»

ӘКІМШІЛІК ӘДІЛЕТКЕ – 2 ЖЫЛ

ӘРПК СОТ ЖҮЙЕСІНЕ ТҮЗЕТУ ЕНГІЗДІ

Қазақстанда Әкімшілік әділет институтының енгізілгеніне екі жыл болды. Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекс (ӘРПК) 2020 жылы қабылданды. ӘРПК заңды күшіне енгенге дейін жергілікті соттар және Жоғарғы Сот тарапынан әкімшілік сот ісін жүргізу, әкімшілік рәсімдердің жаңартылған нормаларын белсенді түрде насихаттау жұмыстары жүргізілді. 2020 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін Атырау облысының соттары ӘРПК нормалары бойынша ақпараттық-түсіндіру жұмысын жүйелі қолға алуда. Біз алғаш рет ӘРПК шеңберіндегі негізгі принциптер мен құқықтық мәселелер, негізгі даулар бойынша судьялардың сұхбат-көрсетілімін жариялап бастадық. «Сұрақ-жауап» форматындағы онлайн-көрсетілім көбейді, бұл халықтың жария-құқықтық мәселелерге қызығушылығын көрсетеді.

Ресми статистика ӘРПК-мен жұмыс істеген екі жыл ішінде әкімшілік талап қою саны артқанын көрсетеді. Жоғарғы Соттың талдауы бойынша, ӘРПК енгізілгелі республика соттарына 27 629 талап қою түсіп, әкімшілік соттар жұмыс жасаған бір жылда 24 613 іс аяқталған немесе 89%. Шешім шығарумен 8 559 іс қаралды, 11 805 талап қою кері қайтарылған, оның 5 399-ы талап қоюды кері қайтарып алуға байланысты. Татуласумен 3 413 іс қаралды немесе 14%.

Көбінесе сот орындаушылардың әрекеттері дауланады. Оның саны – 9 140 талап қою немесе 33 %, жер даулары – 4 046 іс немесе 15%, салық даулары – 2 403 іс немесе 9% құрайды. Мемлекеттік сатып алу саласындағы талап қою саны артты – 2 046 немесе 7%. Тұрғын үй даулары 1581 іс бойынша туындаған немесе 6%.

Талап қоюларды қанағаттандыру пайызы шамамен 73, бұрын бұл көрсеткіш 15% құраған. Даулардың санаты бірдей, атап айтқанда жер, тұрғын үй, салық даулары, сот орындаушылардың әрекеттерін даулау. Осыған дейін мұндай дауларды қарау кезінде судьялар алдын ала пікірін білдірмеген, талап қоюды тұжырымдауға жәрдемдеспеген, өткізіп алған мерзімді қалпына келтіру туралы түсіндіре алмаған, тараптарды татуластыруға мүмкіндігі болмаған. Бұл жағдай талап қоюларды қанағаттандырудан бас тартуға негіз болған.

Анаргүл САЛИХОВА,
Атырау облыстық сотының әкімшілік істер жөніндегі сот алқасының төрағасы

Әкімшілік сот ісін жүргізуде тараптар өзара келісу негізінде сот шешім шығаруға кеткенше әкімшілік процестің барлық сатысында (кезеңдерінде) татуласу, медиация немесе дауды партисипативтік рәсім тәртібімен реттеу туралы келісім жасасу жолымен әкімшілік істі толық немесе ішінара аяқтай алады. Тараптар апелляциялық және кассациялық сатыларда да дауды бейбіт жолмен реттейді. Жауапкердің әкімшілік қалауы болған кезде тараптарды татуластыруға жол беріледі.

Дауды бейбіт жолмен шешуге 13-15 % аралығында қол жеткізіледі, шын мәнінде бұл аз көрсеткіш. Бірақ талап қоюшылардың заң бұзушылықты өз бетінше жоюына байланысты жиі қайтарып алатынын ескеру қажет. Мысалы, 2023 жылдың 1 тоқсанында Атырау облысы МАӘС-мен 309 талап қоюдың 160-ы немесе 51,8%-ы талап қоюшылармен кері қайтарып алынды.

Қазір ӘРПК-нің мемлекеттік құрылымдардың қызметіне ғана емес, сонымен қатар азаматтарға мемлекеттік қызмет көрсету сапасын жақсартқанын сенімді түрде айтуға болады. Әкімшілік рәсімде тыңдау, өтініштерді қарау кезінде формализмге жол бермеу, әкімшілік қалау, сенім құқығын қорғау, соттың белсенді рөлі сияқты жаңа институттар азаматтардың құқығы мен бостандығын қорғауда маңызды рөл атқарады және оларды әкімшілік тәжірибеде қолдану өз тиімділігін көрсетеді.

Қазіргі уақытта істердің белгілі бір санаттарын қарау тәжірибесі жолға қойылған. Жоғарғы Сотпен даулардың жекелеген түрлері бойынша тұрақты негізде ақпарат, қысқаша шолу, талдау ұсынылады, бұл жергілікті соттарға біртектес істердің қаралу нәтижесін білуге мүмкіндік береді.

Әкімшілік органдарға өтініштерді формальды түрде қарауды доғару қажет. Ағымдағы жылдың наурыз айында ӘРПК-ге өзгеріс енгізілді, онда жоғары тұрған орган басшысының негізделген ұстанымын ұсыну көзделген, бұл сотқа дейінгі реттеу институтының рөлін арттыруға және дауға тек әкімшілік органның ғана емес, оның жоғары тұрған органының да жауаптылығын ұлғайтуға жол береді.

Басқа мемлекеттік органдармен соттасуды тоқтатып, ішкі әкімшілік рәсімде жұмысты жолға қою қажет. Бизнес-құрылым өкілдері мүліктік мүдделері бойынша елеусіз сомаларға қатысты қозғалатын даулардың туындауын барынша азайтқан жөн. Мысалы, еңбек инспекторымен жұмыс берушіге қызметкердің еңбекақысын төлеу туралы нұсқама беріледі. Бұл ретте жұмыс берушінің берешегі 50-60 мың теңге шегінде, алайда жұмыс беруші тек жұмыссымен ғана емес, әкімшілік органмен де түбегейлі түрде соңғы сатыға дейін сотта дауын бастайды.

Жалпы, ӘРПК мемлекеттік органдардың қызметіне ғана емес, сот жүйесіне де түзету енгізді. Соттың белсенді рөлі қағидатының, әділеттіліктің, сенім құқығын қорғаудың, ақшалай өндіріп алу институтының тиімділігі уақыт өте келе іс жүзінде расталды. Қоғам үшін ӘРПК «халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасы бойынша мемлекетпен конструктивті диалог жүргізу мүмкіндігіне айналды.

ПАЙЫМ

Сот тарихын ел тарихынан бөліп қарауға болмайды. Қазақстан қоғамдастығына әкімшілік және құқықтық реформаны демократизациялау қажет екені, халықтың сот жүйесіне деген сенімін, оның ашықтығы мен тиімділігі арқылы және сот жұмысында заңдарды қатаң сақтау арқылы жүзеге асыру қажет екені күн тәртібіндегі өткір мәселе күйінде тұр.

ТӨРЕЛІКТІҢ ТҮЗУЛІГІ СУДЬЯ БІЛІКТІЛІГІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ

Өйткені, халық соттан тек шындық пен әділдікті ғана іздейді. Республикамызда сот жүйесінің құрылымдары жетілдіріліп, судьялардың мәртебесін көтеріп, олардың тәуелсіздігінің әлеуметтік кепілдігін күшейтуге, материалдық-техникалық жағдайларын жақсартуға бағытталған кешенді шаралар тұрақты жүзеге асырылуда. Оған айғақ облысымыздың барлық аудандық және оған теңестірілген соттарының ғимараттары заманауи, әрі әлемдегі озық техникамен жабдықталған. Сот ғимараттарына ақпараттық-анықтамалық киоскілер қойылды. Сот залдарына дыбыс-бейне жазба құралдары қондырылып, сот отырысының бастан-аяқ түсіріліп отыруы, олардың іске тіркелуі ашықтық пен айқындық көрінісі. Қаншама істер онлайн режимде қаралып, сот пен азаматтар арасындағы байланыс жеңілдетілді. Тіпті сот ғимаратындағы түрлі басқосуларды да бейнебайланыс арқылы өткізіп, уақыт, қаражат үнемдеу қалыпты дағдыға айналды.

Азаматтық және қылмыстық іс жүргізу заңнамалары жаңартылып, соңғы кезде әкімшілік заңнама да енгізіліп, сот құзіреті шеңберінің кеңеюіне, сот төрелігінің ашықтығы мен қолжетімділігін қамтамасыз етуге жаңа серпін берді. Сот жүйесінің беделін нығайту және судьялардың жоғары кәсіби біліктілігін қалыптастыратын мұндай жаңашылдықтар көңіл қуантады. Бұл азаматтар мен заңды тұлғалардың құқықтары мен мүдделерін заң тұрғысында жоғары деңгейде жүзеге асыруына және сотқа деген сенімінің арта түсуіне жасалған мүмкіндік.

Сот төрелігін жүзеге асыратын басты тұлға – судья десек, онда судьяның рөлі үкім шығару ғана емес, сонымен қатар әділдік, бейтараптық және адалдық принциптерін сақтауды қамтиды. Судьяның абыройы мен беделі халықтың сотқа деген сенімін қамтамасыз етуде өте маңызды.

Қандай жағдай жасалса да, жүйе қалай тез дамып жатса да, судья сол өзгерістерге және талаптарға сай болуы керек. Судьяның абыройы олардың заңды сақтауына байланысты. Дәл осы қағидаларды ұстану арқылы судьялар қоғамның құрметіне және сеніміне ие болады. Судьяның абыройы олардың қолындағы билігінде емес, сот төрелігін жүзеге асыруға берілгендігінде. Керісінше, беделге нұқсан келтіру халықтың сеніміне нұқсан келтіруі және сот процесінің заңдылығына күмән тудыруы мүмкін. Сондықтан судьялар үшін беделді сақтау өте маңызды.

Осы ретте сот жүйесінде жүрген немесе судья болуға үміткерлерге қойылатын талаптар да қатаң екенін ескеру керек. Әрбір судья немесе судьялыққа үміткерге адалдық пен этиканың жоғары стандарттарын сақтауға оның біліктілігі, абырой-беделі ғана емес, темперамент пен мінез-құлқы және үздіксіз оқуға деген ұмтылысы да әсер етеді. Әрине, қазіргі кезде судьялардың ешбір кедергісіз, алаңсыз өзіне бөлінген істерді барынша ден қойып, жоғары деңгейде қарап, мемлекет атынан шешім шығаруына барлық жағдай жасалған. Судьялар өз тарапынан жаңашылдық пен өзгерістерге де сақадай сай болып, заман көшінен кейін қалмай, дер кезінде меңгеріп, қолдана алып келеді. Бұл жүйелі жұмыстың, айқын бағыттың, нақты талаптардың нәтижесі!

Гүлмаржан ӘДІЛСҰЛТАНИ
Ақтау қалалық сотының судьясы

ӨНЕГЕ

ТАҒЫЛЫМЫ ТӘРБИЕ МЕКТЕБІНЕ АЙНАЛҒАН ТҰЛҒА

Қай мамандықтың болсын жүгі ауыр. Соның ішінде әділдікті қажет ететін сот саласының жауапкершілігі жоғары. Судья мамандығы ешқашан жеңіл болмаған және болашақта да оңай болмайтыны мәлім. Осындай мәртебелі мамандықты мінсіз атқарған жандар көпке үлгі. Соның бірі – тағылымы теңдессіз тәрбие мектебіне айналған судья Мұрат Жақыпбеков.

Қызметті мансап емес, аманат деп қарайтын ағамыз 1993 жылы судьялық қызметін Приозерск аудандық сотынан бастады. 1994 жылы Қарағанды облысы Балқаш қалалық сотының судьясы болып тағайындалып, жалпы 26 жылдан астам уақыт абыроймен қызмет атқарып, доғарысқа шыққан. Доғарыстағы судья шені сот саласында еңбек еткендердің бәріне бірдей беріле бермейді. Бұл дәрежеге әділдікті ту еткен, әдеп кодексін бұлжытпай сақтаған, тек жақсы нәтиже көрсеткен майталман маман ғана лайық.

«Жақсының жақсылығын айт, нұры тасысын» демекші, ақиқаттың жолында адамгершіліктің туын жықпай келе жатқан ағамызға қандай мақтау айтсаң да жарасымды. Абырой мен беделді Мұрат Сүлейменұлы еңбегімен, болмыс-бітімімен иеленген. Қызмет барысында «Тура биде туған жоқ, туғанды биде иман жоқ» деген ұстанымнан тайған емес. Біз осындай аға буыннан өнеге аламыз.

Абзал ағамыз өзінің мол тәжірибесіне сүйене отырып, сот жүйесіндегі жас кадрларды шыңдауды өзінің өмірлік мұраты санайды. Облыстағы жас заңгерлерді тәрбиелеуде оның өзіндік орны бар. «Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» деп ұлы Абай айтпақшы, өмірден көрген-түйгені мол Мұрат Сүлейменұлы жастарға ақылкеңесін айтудан, білгенін үйретуден жалыққан емес. Қызмет барысында өмірлік мол тәжірибесін жас судьялармен бөлісуге әрқашан дайын. Сот саласында қызмет атқарған жылдарында қаншама шәкірт тәрбиеледі.Бүгінгі таңда М.Жақыпбеков отбасында үлгілі әке, немерелерінің сүйікті атасы. Ардагер судья ағамызға мағыналы да мәнді ғұмыр, зор денсаулық, отбасына бақыт, қуаныш тілейміз.

Мақсат ДОСЖАНОВ,
Қарағанды облысы
Балқаш қалалық сотының судьясы

МІНБЕР

ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕМЛЕКЕТТІҢ СИМВОЛЫ

Халқымызда «Тура биде туған жоқ, туғанды биде иман жоқ» деген даналық сөз бар. Мұның мағынасы билік айтушы ешкімді алаламайтын адал, қара қылды қақ жарған әділ болуы керек дегенге саяды. Сондықтан, әділдікті ту еткен кешегі дана билеріміздің дара жолын жалғаған бүгінгі судьялар да таразы басын тең ұстап, әділ төрелік жолында абыройлы еңбек етіп келеді.

Бүгінде құқықтық мемлекеттің символына айналған сот билігі Қазақстан Республикасының атынан жүзеге асырылады. Судьялар сот төрелігін іске асыру кезінде тәуелсіз және тек Конституция мен заңға ғана бағынады. Сот шешімдері мен судьялардың өз өкілеттіктерін жүзеге асыру кезіндегі талаптарын барлық мемлекеттік органдар мен олардың лауазымды адамдары, жеке, заңды тұлғалар орындауға міндетті.

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан Республикасы судьяларының VIII съезінде жасаған баяндамасында сот төрелігінің әділ және заңды жүзеге асырылуына мемлекет те, бүкіл қоғам да мүдделі екенін атап өтіп, алға қойған мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік беретін бірқатар басымдықты айқындады. Сонымен қатар адам құқықтары мен заң үстемдігін қамтамасыз етуді бірінші міндет ретінде атап көрсетті. Әділ сот төрелігі және азаматтардың сот билігіне деген сенімін арттыру міндетті шарт болу керек екені, сондай-ақ кәсіби судьялар корпусы барынша сот реформаларының шешуші факторы екеніне баса назар аударды.

Нұржан БЕКЕТАЕВ,
Қызылорда облысы
Шиелі аудандық сотының төрағасы

Мемлекет басшысы «Жаңа Қазақстан: Жаңару мен жаңғыру жолы» атты жолдауында Конституцияның ең жоғары заңдық күші барын, Ата Заңымыз еліміздің бүкіл құқықтық жүйесінің тірегі екенін, елімізде Конституциялық сот құрылатынын, өлім жазасына тыйым салу туралы шешімді біржола бекіту үшін Конституцияға тиісті өзгеріс енгізу керектігін, барлық деңгейдегі соттар, шын мәнінде, тәуелсіз, ашық және кәсіби болмаса, заң үстемдігін қамтамасыз ету мүмкін еместігін, судьялардың тәуелсіздігіне кепілдік берілетінін айтқан болатын. Жолдауда айтылған міндеттерді іске асыру негізінде де көптеген ауқымды жұмыстар іске асып келеді. Мұның барлығы әділ сот төрелігін нығайту және азаматтардың сотқа деген сенімін арттыру бағытында жасалып жатқан ауқымды реформалар десек те болады.

Қорыта айтсақ, демократиялық, зайырлы және құқықтық мемлекеттің бәрінде адам тағдырының шешілер жері де, жаза атаулының кесілер жері де – сот. Соттың әрбір шешімінің артында адам тағдыры тұр. Ғапыл дүниеде адам мен оның өмірінен қымбат құндылық жоқ. Біздің Ата Заңымызда да дәл осылай жазылған. Данышпан Абай: «Ұят деген – адамның өз бойындағы адамшылығы», – деген екен. Ендеше сот үшін бұлжымайтын ереже ар-ұяттан, адамшылықтан аттамау – бүгінгі әділ соттың басты ұстанымының бірі. Ар-ұятпен бірге айтылатын тағы бір қасиетті ұғым – ар-иман. Тағы сол Абай атамыз айтқандай: «Иман сақтауға қорықпас жүрек, айнымас көңіл, босанбас буын керек». Себебі бізге келген кісілер «мен әділет үйіне келдім, ол жерде менің мәселемді әділ шешеді» деп үміт артады. Сондықтан осындай құрмет пен сенімді ақтап, әрбір даудың әділ шешімін табуына адал қызмет ету біздің басты парызымыз.

ПОЛИЦИЯ

ЕҢБЕГІМЕН ЕР СЫЙЛЫ

«Болар елдің баласы бірін-бірі батыр дер». Жәнібек аудандық полиция бөлімі бастығының орынбасары, полиция майоры Мейрамхан Бапахов өз әріптесі, Жәнібек аудандық полиция бөлімі басшысының тергеу жөніндегі орынбасары, полиция майоры Медет Бисақов туралы сүйсіне әңгімеледі. «Медет 2022 жылдың жұмыс қорытындысы бойынша ұйымдастырылған облыстық «Үздік анықтаушы – 2022» байқауының жүлдегері. Медетті еңбекқорлығы үшін, ұжымның ішінде өзіндік орны бар маман ретінде құрметтейміз, ол кезекті мақалаңыздың кейіпкері болуға әбден лайықты азамат!», – деді ол. Жақсыны көрмекке деп қағаз қаламымды сайлап, мақтаулы жігітпен сұхбат құруға уағдаластым. Шымыр денелі, әрбір сөзі сақаға құйған қорғасындай нық, жүзі жылы, «Жиырма деген жасыңыз жарға ойнаған лақтай, отыз деген жасыңыз ағып жатқан бұлақтай» дегізер «орда бұзар» отыздың үстіндегі ширақ қимылды һәм өзіне аса сенімді самдағай жігіттің әңгімесінен оның өз ісіне мығым, кәсібіне берілген жан екенін бірден аңғарғандайсың.

«Мамандығын сүйетін, белгілі бір кәсіптік саладан өз болашағын көргісі келетін, алдына нақты мақсат қоя білетін әрбір адам, соның ішінде, әсіресе, жастардың биікке қарай ерекше күш-жігермен ұмтылуы заңдылық», – деп полиция майоры Медет Бисақов әңгімесін әріден өрбітті.

ӘКЕ БЕРГЕН БАҒЫТ - АЙНЫМАЙТЫН СҮРЛЕУ

– 1990 жылы 25 қазанда еліміздің егемендік туралы декларациясы қабылданып жатқан тарихи мейрам күні Батыс Қазақстан облысы Жәнібек ауданының Жәнібек ауылында дүниеге келіппін. Әкем Бауыржан Қадерұлы ширек ғасыр ауданда жүргізуші болып еңбек етсе, анам Гүлбаршын Мақсотқызы қырық жыл бойы аудандық ауруханада табан аудармастан есепші болып еңбек етті. Ата-анамның ынтымақты отбасында апам Мирусат пен бауырым Дәулет үшеуміз алаңсыз балалық дәуренді өткіздік. Жәнібек ауылындағы №1 жалпы білім беретін орта мектепте білім алдым. Жоғары сыныпта оқып жүрген кезімде әкемнің Отан алдындағы азаматтық борышын өтеп келген бауырларының әскери формасына қатты қызығып, іштей қиялдап, болашағымды әскери саламен байланыстырып та қойған болатынмын. Қиял көкжиегінің кіршіксіз таза тұсы балалық шақта қалыптасады десек те, кейде талабыңа өмірдегі басқа ағымдардың бой бергізбей, жоспарыңды басқа арнаға бұрғызып жіберетіні рас екен. Мен орта мектепте оқып жүрген екі мыңыншы жылдардың бел ортасында – жат діннің шырмауына оралып, жұмақ іздеп желіккен жастардың тым көбейіп кеткен шағы еді. Осы жайттан қатты қауіптенген ата-анам менің жасөспірімдік өтпелі кезеңімде теріс қылыққа бой бермеуімді қатаң қадағалады. Отбасымыздың тірегі, арқасүйеріміз әкемнің «Ұлым! Мемлекет пен қоғамның қауіпсіздігін қорғауды қамтамасыз ету жолында маңдайының терін төгіп, абыройлы қызмет етіп жүрген жерлес ағаларыңдай жұртшылықтың бостандығы мен құқығын қорғаушы тәртіп сақшысы болғаныңды қалаймын!» – деген бір ауыз сөзі мен үшін заң іспеттес еді. «Басында әке айтпаса ақыл-жарлық, ағайын табылмаса ой саларлық. Қаласаң босқа өткізген қайран дәурен, түбінде тартқызбай ма ол бір зарлық», – деп хакім Абай айтпақшы бүгінде болашағыма дұрыс бағдар беріп, жол сілтеген әкеме алғысым шексіз. Әкем бауырым Дәулеттің де нағыз ер азамат атқаруға тиісті мамандықты игеруін қалаған болатын. Әкемнің жөн сілтеуімен бауырым да бүгін Көкшетау техникалық өрт қауіпсіздігі академиясының 4-курсында оқып жатыр, – деген жас жігіттің жүзінен мақтаныш лебін сездік.

ТАБАНДЫЛЫҚ ТАПТЫРМАС ҚАСИЕТ

Бозбала Медет 2008 жылы №1 жалпы білім беретін орта мектепті тәмамдағаннан кейін болашақта тәртіп сақшысы боламын деген шешіммен алдымен ҰБТ-дан шекті ұпайды жинаған соң физикалық сынақты ойдағыдай тапсырып, ҚР ІІМ Бәрімбек Бейсенов атындағы Қарағанды академиясына БҚО бойынша сол жылы екі қыз бен он екі ұлдың бірі болып оқуға түсіп, студент атанды. Батысқазақстандық он үш студент факультеттің қазақ тілі бөлімінде білімнің шалқар бұлағымен сусындауға кіріссе, он бір жыл бойы мектепті орыс тілінде оқыған Медет жерлестерінен кейіндеп қалмау үшін намысқа тырысып, қазақ бөліміне ауысты. Мамандығына байланысты қазақша терминдерді игеруден бастапқыда қатты қиналса да, бойындағы көздеген мақсатына жетпей қоймайтын табандылығы бозбаланы тағы да тығырықтан алып шықты. Қазақстанның болашағы қазақ тілінде екенін, болашақта іс-қағаздары толық ана тілімізге көшетін күн туатынын жан дүниесімен түсінген жас жігіт студент кезіндегі уақытша қиындыққа қиылып кетпей, бүгінде ана тіліміз бен бірге орыс тілінде де еркін сөйлеп, жаза білгені үшін өзіне разы екенін де жасырмады.

Медет Бисақов 2012 жылы жоғары оқу орнын «Құқық қорғау қызметі» мамандығы бойынша бітіріп, құқық бакалавры дәрежесімен лейтенант шенінде туған ауданына оралып, Жәнібек аудандық ішкі істер бөлімінің учаскелік полиция инспекторының көмекшісі болып еңбек жолын бастады. 2014 жылдан 2023 жылдың мамырына дейін Жәнібек аудандық полиция бөлімінің аға анықтаушысы болып абыроймен еңбек етсе, соның арасында 2019-2021 жылдары Жәнібек аудандық полиция бөлімі бастығының тергеу жөніндегі орынбасары ретінде тәжірибелік тұрғыдан толысты. Ұжымның жүйке-жұлыны, негізгі уығы оның әлеуеті мықты мамандары екендігі белгілі. Жоғары оқу орнында оқыған төрт жылын қоса есептегенде бүгінде еңбек өтілі он бес жылды құраған Медет осы аралықта алты басшымен қызметтес болған екен. Жәнібек аудандық ішкі істер бөлімінің бастығы болып абыройлы еңбек еткен, жұмыстың нақты нәтижесін сұрап, қызметкерімен бірге әр сұрақтың шешуін егжей-тегжейлі талқылауымен ерекшеленген подполковник Еркін Қуанышқалиев пен Ертай Қарағойшиев «Жас келсе іске» деп қайраты мол жас жігітке күрмеуі қиын, түйткілі көп тергеу ісін атқаруда зор сенім жүгін артыпты.

«Нәтижесінде осы екі басшыдан жол-көлік оқиғасын тергеу әдісін бүге-шүгесіне дейін үйрендім», – деп әңгімесін сабақтады кейіпкеріміз. 2012 жылы жоғары оқу орнын бітіріп, қараша айында аудандық полиция бөлімі анықтау тобының анықтаушысы лауазымына тағайындалған кезім. Аудан жұртшылығы санаулы сағаттардан соң үкілі үмітпен жаңа жылды қарсы алудың қамында қарбаласып жатқан желтоқсан айының 31-і күні кеште аудан орталығындағы М.Мәметова атындағы көшенің бойында жол-көлік оқиғасы орын алып, 1971 жылы туған Н. есімді әйел алты жасар қызымен мерт болды. Жүргізуші қылмыс орнынан бойтасалап үлгерген екен. Ол кезде Жәнібек ауылының көшелерінде қазіргідей бейнебақылау камералары орнатылмаған. Оқиға орнында айғақ заттар жоқтың қасы. Аталған оқиға бойынша дереу қылмыстық іс қозғап, тергеу барысында біраз қиындықтар туындағанына қарамастан, тәжірибелі қызметкерлердің көмегімен аталған қылмыстық істі процестік кодексте белгіленген мерзім ішінде аяқтадық. Д. есімді күдікті аудандық соттың үкімімен 8 жыл мерзімге бас бостандығынан айырылды. Жеке басым бастаған істі терең зерттеп, анықтап біткенше ұйқы мен күлкі дегенді ұмытатын өте тынымсыз адаммын. Анықтау бөлімдері мен анықтауды жүргізу функциялары берілген қызметтердің процестік жұмысының жай-күйі туралы деректерді талдау, тексеру материалдары, басқа ақпарат негізінде тоқсандық жоспарларды әзірлеп, сотқа дейінгі тергеп-тексерудің сапасын және процестік бақылау деңгейін арттыруға бағытталған іс-шараларды жүргізіп, жұмыста кемшіліктерді жою бойынша шешімдер мен практикалық шараларды уақытылы қабылдап отыру, қылмыстық құқықбұзушылықтар туралы арыздар мен хабарламаларды уақытылы тіркеу, тергеу реттілігі бойынша жолдау, қылмыстық құқықбұзушылық іздерін анықтау және бекіту бойынша кезек күттірмейтін тергеу амалдарын сапалы жүргізу, іс бойынша түпкілікті шешім қабылдауды қамтамасыз ету бұлжымас міндетім.

Жәнібек ауданының прокуроры болып еңбек етіп, өткен жылы қызмет бабымен өзге ауданға ауысқан өте тәжірибелі заңгер Руслан Сабыровтың біздің тараптан алдына апарған тергеу материалына аса жауапкершілікпен талдау жасап, заңдылықтың қатаң сақталуына мүдделілік танытатын тиянақтылығына, талапқойғыш қасиетіне тәнті болатынмын. Жәнібек аудандық полиция бөлімінің аға тергеушісі Қуаныш Жұмақаев, тергеу тобының тергеушісі Әділет Әбуовпен әрбір істі анықтау-тергеу үдерісі барысында қоян-қолтық жұмыс істеп келеміз. Бала кезімнен өзімді де, өзгені де тың жаңалықтарыммен таңдандырғым келіп, үнемі ізденіс үстінде жүретіндіктен болдым-толдым деп тоқмейілсіп отырғым келмейді. Қылмыстық оқиға барысында қаза тапқан мүрдеге сот-медициналық экспертиза жасайтын патологоанатомның іс барысындағы қызметіне тікелей жауапты болмасам да істің әр деталін тергеу мақсатында өзім сұранып, талай мәрте сот-медициналық экспертизасына да қатыстым. Ағымдағы жылдың алты айы ішінде жалпы қырық бес қылмыстық іс өндіріске қабылданып, барлық істер бойынша процессуалдық шешім қабылданды.

ҮЗДІК АНЫҚТАУШЫ

2022 жылдың қараша айының 14-17-сі күндері ҚР ІМ-ның бастамасымен БҚО ПД тергеу және анықтау басқармасы тергеушілер мен анықтаушылардың қызметіне талдау ұйымдастырып, қызметкерлердің кәсіби біліктілігі мен қолданыстағы заңнамаларды білу деңгейіне, дене және атыс даярлықтарынан бөлек олардың жыл ішінде қол жеткізген көрсеткіштері мен тергеу сапасын талдап, қылмыстық істердің қосымша тергелуіне жол бермей, жоғары деңгейде қылмыстық істерді аяқтағанын анықтау мақсатында «Үздік анықтаушы – 2022» байқауын ұйымдастырған болатын. Білім мен кәсіби білік жан-жақты сараланған сайыста үшінші орын алып, арнайы дипломмен марапатталып, кіл жүйріктің ішінде «Мен жүйрік!» екенімді паш еткен жайымыз бар. «Болар жігіт болдым демес, болдым десе болғаны емес» деген, ұдайы еңбек ете жүріп білімімді жетілдіруден, тәжірибемді шыңдаудан жалыққан емеспін. 2020 жылы Қарағанды қаласындағы Орталық Қазақстан академиясын аяқтап, «Құқықтану» мамандығы бойынша заң ғылымдарының магистрі дәрежесін алдым. «Тарихын білмеген түбін білмейді» демекші, жазушы, тарихшы Қойшығара Салғарауұлының «Егер біз қазақ халқының өзгеге ұқсамайтын өзіндік ерекшелігі бар сәулетті тарих сарайын саламыз десек, соның қаланар іргетасы –Ежелгі дүние тарихы, қабырғасы – Орта ғасыр, төбесі – Жаңа заман тарихы, шатыры – Қазіргі заман тарихы болмақ. Мұның біреуінсіз сапалы тарих сарайы салынбайды» деген сөзін қойындәптеріме жазып алдым. Жұмысымның ішінен сыналап жүріп уақыт тауып, даңқты қолбасшы Б. Момышұлы, алаштың айбоз ұлдары, қоғам қайраткерлері А. Байтұрсынұлы, Ж. Аймауытов, М. Жұмабаевтың шығармаларын жата-жастана оқудамын. Өзімнің жеке кітапханамның төрінде тұрсын деп интернет дүкеннен «Волоколам тас жолы», «Ақиқат пен аңыз», «Қан мен тер» кітаптарын сатып алдым. Темірдей мықты жүйкені талап ететін, тәуліктің кез келген уақытында орын алатын түрлі құқықбұзу оқиғасына әзір болуға тиісті қызметімді алаңсыз атқаруыма мені әрдайым ата-анам мен аяулы жарым, Кәусар және Асылым атты қыздарымыздың анасы Әсем қолдап отырады», – деген жігерлі жігіттің әңгімесінен өз мамандығын сүйіп, құрметтейтіндігін аңғардым.

Бағзы заманнан «Елдің ісі – ердің мойнында» деп ер иығына ауыр жүк артқан жерлестерінің көңілінен шығып, адал еңбегімен әріптестерінің арасында абыройға бөленген Медет Бисақов қызмет атқарған жылдар ішінде қызметтік міндетін адал атқарғаны, жұмыста жоғары нәтижелерге қол жеткізгені үшін Жәнібек АП бөлімінің, Батыс Қазақстан облыстық Ішкі істер департаментінің басшылығы мен ҚР Ішкі істер министрі атынан 2016, 2017 жылдары алғысхатпен, Құрмет грамотасымен марапатталды. Еселі еңбегімен ортасынан ерекшеленіп, кәсіби білімі мен білігін үнемі ұштап, іргелі істерге ұмтылысымен мемлекетіміздің мерейін асыруға атсалысып, тасқындаған табыстың эстафетасын жалғап жүрген Медет Бисақов таяуда ғана ҚР Ішкі істер министрі, полиция генерал-лейтенанты М. Ахметжановтың 2022 жылғы 19 қазандағы №573 ж/қ бұйрығымен «Құқық тәртібін қамтамасыз етуге қосқан үлесі үшін» медалін кеудесіне жарқырата тақты. Адалдықты ғұмырының темірқазығына балаған тәртіп сақшысының болашағы жарқын болсын деп тілеймін!

Меңдігүл ФАЗЫЛОВА,
Батыс Қазақстан облыстық тарихи-өлкетану музейінің Жәнібек аудандық музей бөлімінің меңгерушісі,
Қазақстан Журналистер одағының мүшесі,

БІЛГЕН ЖӨН

ХАТШЫНЫҢ ЖҰМЫСЫ ЖАУАПТЫ

Сот отырысына, тағайындалған басты сот талқылауына тұлғаларды, яғни мемлекеттік айыптаушыларды, сотталушыларды, қорғаушыларды, жәбірленушілерді, куәларды және т.б. тұлғаларды шақыру, оларға хабарлау сот отырысы хатшысының міндетіне жатады. Сот отырысының хатшысы судьяға басты сот отырысына қатысуға тиісті тұлғалардың келгені туралы баяндайды және келмегендердің келмеу себептерін хабарлайды.

Іске қатысушы тұлғалар, сонымен қатар жәбірленушілер, куәлар, сарапшылар, мамандар және аудармашылар сот отырысының уақыты мен орны туралы хабарландырылады. Іске қатысушы тұлғалар ұялы байланыстың абоненттік нөмірі бойынша қоңырау шалу арқылы да хабарлануы немесе шақырылуы мүмкін, әрі бұл тиімді. Ұялы байланысының абоненттік нөмірі, хабарлаудың немесе шақырудың тіркелуін қамтамасыз ететін өзге де электрондық байланыс құралдары туралы мәліметтер болмағанда, соттың шақыру қағазы немесе өзге де хабарлама белгілі болған соңғы тұрғылықты мекен-жайы бойынша жіберіледі. Егер хабарланған мекенжайда шақырылатын тұлға тұрмаған кезде, хабарлау немесе шақыру оның жұмыс орнына жіберілуі керек. Жіберілген хабарлама бойынша тарап келмегенде, қайта хабарлау соттың хабарлауының немесе шақыруының тіркелуін қамтамасыз ететін байланыстың, жеткізудің өзге де электрондық құралдары пайдаланыла отырып жіберіледі. Сот шақыру қағазында хабарланатын немесе сотқа шақырылатын тұлғаның атыжөні және тұрғылықты мекенжайы, соттың атауы және мекенжайы, сотқа келетін уақыты, істің атауы, кім ретінде хабарландырылып немесе шақырылып отырғандығы, шақыруды қабылдаған адамның оны алғашқы мүмкіндік болған кезде адресатқа тапсыруға міндеттілігі, хабарландырылатын немесе шақырылатын адамның сотқа келмей қалу салдарын және келмеу себебін сотқа хабарлауға оның міндетті екендігі көрсетілуге тиіс. Хабарлау немесе шақыру туралы телефонограмманы берген адам оны өзінің қолтаңбасымен және оның кімге және қашан берілгендігін көрсетіп, куәландыруға тиіс. Ұялы байланыстың абоненттік нөмірі немесе адресатқа электрондық пошта мекенжайы бойынша жөнелту уақыты растайтын есеппен тіркеледі. Қолма-қол жеткізілгенде, сотқа қайтарылуға жататын шақыру қағазының қолхатында немесе өзге де хабарламаның көшірмесінде белгіленуге тиіс. Соттың шақыру қағазын жеткізу тапсырылған адам оның тапсырылған күні көрсетілген және адресаттың алғандығы жөнінде қолы қойылған шақыру қағазының қолхатын сотқа қайтаруға міндетті.

Сотқа шақыртылған, тиісті түрде хабарланған іске қатысушының келмеуіне ауруы немесе сырқаты, жақын туыстарының қайтыс болуы, адамды белгіленген уақытта келу мүмкіндігінен айыратын өзге де себептер түрткі болуы мүмкін. Сотталушы, сондай-ақ куә және жәбірленуші шақырту бойынша белгіленген мерзімде келуге кедергі келтіретін дәлелді себептер туралы өздерін шақырған сотқа хабарлауға міндетті.

Қорытындылай келе, әрине іс маңызды тұлғаларсыз жүргізілмейді. Олардың қатысуынсыз сот жалғастырылуы мүмкін емес. Оның бәрі сот отырысы хатшысының ұйымдастырушылық қасиетіне байланысты. Сондықтан, сот отырысына тұлғалар тиісті түрде хабарлануы керек.

С. МҰҚАНБЕТЖАН,
Ақтөбе қаласы №2 соты бас маманы – сот отырысының хатшысы

ПІКІР

АДАМНЫҢ ҚҰҚЫҒЫНАН ҚҰНДЫ НӘРСЕ ЖОҚ

Қоғамның ең басты өзегі – жеке тұлғаның өмір сүру жағдайын қамтамасыз ететін маңызды құқықтар мен бостандықтар. Қазақстанның құқықтық демократиялық мемлекет ретінде алдына қойған және Конституциямызда бекітілген негізі мақсаты – адам мүддесін мемлекет мүддесінен жоғары ұстап, оны қамтамасыз ету. Бұл бағытта мемлекетіміздің ең негізгі атқаратын қызметі – мемлекетте адам құқығын қорғау, оның толық жүзеге асырылуына кепілдік беру.

Адам құқығы мен бостандығына қатысты мәселелерді талдап қарайтын болсақ, мемлекетіміздің оған ерекше мән беріп келе жатқандығын байқаймыз. Оған аз уақыт ішінде еліміздің демократияға айқын бет бұрып, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын конституциялық құрылыстың негізі етіп қалағаны, ішкі және сыртқы саясатты қалыптастырғаны дәлел.

Адамзат баласы ғасырлар бойы адам құқығы мәселесіне ерекше назар аударумен келеді. Талай қақтығыс, соғыстар, көтерілістер болғанда да әрбір жаңа ұрпақ адам құқықтарын қорғай отырып, адам құқықтары мен бостандықтарының субъектілерінің кең шеңберіне таралуына ұмтылыстар жасады.

Ә. Жунтаева,
Шахтинск қаласының әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі мамандандырылған сотының бас маман- сот мәжілісінің хатшысы

ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТ

ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ЗАҢМЕН ҚОРҒАЛАДЫ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Зияткерлік меншік нысандары келесі түрлерге бөлінеді: әдебиет, өнер туындылары мен ғылыми еңбектер; фонограммалар жасау, орындаушылық және радиобағдарламасын жүргізу; адам іс-әрекетінің барлық салалары бойынша өнертабыстар; ғылыми жаңалықтар; өнеркәсіп үлгілері; тауар белгілері, қызмет көрсету белгілері және коммерциялық атаулар мен белгілеулер; жосықсыз бәсекелестіктің алдын алу шаралары.

Заман дамыған сайын, қоғамда әртүрлі жағдайлар орын алуда. Контрафактілік әрекеттер біріншіден, ел экономикасының дамуына кедергі жасаса, екіншіден дүниежүзілік аренада ел атауына зиянын тигізуде. Қазіргі қоғамда жоғарыда айтылған мәселелердің барлығы белең алып отыр. Әсіресе тауар белгілері арқылы халықты алдау өте кең таралған.

Сол себепті соңғы жылдары зияткерлік меншік объектілеріне халықаралық ұйымдар тарапынан да, ҚР Үкіметі тарапынан да ерекше назар аударылуда. Дүниежүзілік қауымдастықтың талаптарына жауап беру, авторлық және сабақтас құқықтар мен өнеркәсіптік меншік саласындағы құқықтарды қорғау маңызды факторлардың бірі болып отыр.

Қазақстан 1993 жылдан бастап Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымына мүше, сонымен қатар, авторлық және аралас құқықтарды регламенттейтін көптеген халықаралық конвенциялар, келісімдер мен келісімшарттардың қатысушы. Қазақстан Париж конвенциясына, Мадрид келісіміне, Патенттік ынтымақтастық туралы келісімшартқа қатысушы және басқа да маңызды құжаттарға қол қойған.

Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы – 1967 жылы Стокгольмде (Швеция) құрылған, 1974 жылдан БҰҰ-ның мамандандырылған мекемесі. Ол дүние жүзіндегі зияткерлік меншікті қорғау; зияткерлік меншік пен авторлық құқықтар саласындағы түрлі одақтарға мүше мемлекеттердің ынтымақтастығына, шарттар жасасуға және ұлттық заңдарды бірізге түсіру; өнеркәсіптік меншікпен байланысты технологиялардың берілуін оңайлату, оларға заңды және техникалық көмек көрсету; ақпарат жинау мен тарату, халықаралық тіркеу қызметінің жұмысын қамтамасыз ету, осы ұйымға мүше мемлекеттердің арасындағы әкімшілік ынтымақтастықтың басқа да түрлеріне қол ұшын беру мақсатын көздейді.

Қазақстанда зияткерлік меншік объектілерінің құқығын «Авторлық құқық және аралас құқықтар туралы», «Патент», «Тауар белгісі, қызмет ету белгілері және тауарлардың шыққан жерлерінің атаулары туралы», «Электрондық құжат және электрондық цифрлық қол қою туралы» заңдарымен қорғау жүйесі қалыптасып, зияткерлік меншік объектілеріне деген құқықтың бұзылғаны үшін әкімшілік, азаматтық және қылмыстық жауапкершілік қарастырылған.

Айталық, елімізде тауар таңбасының құқықтық қорғалуы төмендегідей:

«Тауар таңбалары, қызмет көрсету таңбалары және тауар шығарылған жерлердің атаулары туралы» заңның 4-бабының 4-тармағына сәйкес, тауар белгісінің иесі куәлікте көрсетілген тауарлар мен қызметтерге қатысты өзіне тиесілі тауар белгісін пайдалану мен оған иелік етудің айырықша құқығына ие болады. Қазақстанда қорғалатын тауар таңбасын оның иесінің келісімінсіз ешкім де пайдалана алмайды. ҚР Азаматтық кодексінің 1025-бабының 2-тармағына сәйкес, тауар белгісін кез келген айналымға енгізу: дайындау, қолдану, әкелу, сақтау, сатуға ұсыну, тауар белгісін немесе осы белгімен белгіленген тауарды сату, маңдайшадағы жазуда, жарнамада, баспа өнімдерінде немесе өзге де іскерлік құжаттамада пайдалану – тауар белгісін пайдалану болып саналады.

«Тауар таңбалары, қызмет көрсету таңбалары және тауар шығарылған жерлердің атаулары туралы» заңның талаптарын бұзған жеке тұлғалар мен заңды тұлғалар әкімшілік не қылмыстық жауапкершілікке тартылады.

«Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» кодекстің 158-бабына сәйкес, бөтен тауар белгісін, қызмет көрсету белгісін немесе тауар шығарылған жердің атауын заңсыз пайдалану, егер бұл әрекеттерде қылмыстық жазаланатын іс-әрекет

белгілері болмаса, заңсыз бейнеленген тауарлар тәркілене отырып, жеке тұлғаларға – жиырма, шағын кәсіпкерлік субъектілеріне – отыз, орта кәсіпкерлік субъектілеріне – қырық, ірі кәсіпкерлік субъектілеріне сексен АЕК мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.

Қылмыстық кодекстің 222-бабына сәйкес, бөтен тауар белгісін, қызмет көрсету белгісін заңсыз пайдалану, егер бұл іс-әрекет ірі залал келтірсе – сексен АЕК дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына, не сексен сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға, не жиырма тәулікке дейінгі мерзімге қамаққа алуға жазаланады.

Тауар таңбасын заңсыз пайдаланғаны үшін жауаптылық барлық елдерде бар. Мысалы, Ресей Азаматтық кодексінің 15-бабында тауар белгісін заңсыз пайдаланғаны үшін жауапкершілік көзделген. Яғни, құқық иесі залалды өтеудің орнына құқық бұзушыдан өз таңдауы бойынша өтемақы төлеуді талап етуге құқылы:

1. Салыстырмалы мән-жайларда әдетте тауар белгісін заңды түрде пайдалану үшін алынатын баға негізге алына отырып айқындалатын тауар таңбасы заңсыз орналастырылған тауарлар құнының екі еселенген мөлшерінде немесе тауар белгісін пайдалану құқығы құнының екі еселенген мөлшерінде тауар таңбасын пайдалануға тыйым салынады.

2. Ресейде тіркелмеген тауар белгісіне қатысты ескерту таңбасын жүргізетін тұлға Ресей заңнамасында көзделген тәртіппен жауапты болады.

Ал, Ресейдің Қылмыстық кодексінің 180-бабы бойынша - бөтен тауар белгісін, қызмет көрсету белгісін, тауар шығарылған жердің атауын немесе соларға ұқсас белгілерді біртекті тауарлар үшін заңсыз пайдалану, егер бұл іс-әрекет бірнеше рет жасалса немесе ірі залал келтірсе, жүз мыңнан үш жүз мың рубльге дейінгі мөлшерде айыппұл салуға немесе сотталушының екі жылға дейінгі кезеңдегі жалақысы немесе басқа кірісі мөлшерінде, не төрт жүз сексен сағатқа дейінгі міндетті жұмыстар, не екі жылға дейінгі мерзімге түзеу жұмыстары, не екі жылға дейінгі мерзімге мәжбүрлеу немесе екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. Ресейде тіркелмеген тауар белгісіне немесе тауар шығарылған жердің атауына қатысты ескерту таңбасын заңсыз пайдалану, егер бұл әрекет бірнеше рет жасалса немесе үлкен зиян келтірсе, бір жүз жиырма мың рубльге дейінгі мөлшерде айыппұл салуға немесе сотталушының бір жылға дейінгі кезеңдегі жалақысының немесе басқа табысының мөлшерінде, не үш жүз алпыс сағатқа дейінгі мерзімге міндетті жұмыстармен, не бір жылға дейінгі мерзімге түзеу жұмыстарымен жазаланады.

Азаматтардың зияткерлік меншігін қорғау арқылы мемлекет олардың шығармашылық өрісінің дамуына, сол арқылы ел экономикасының дамуына қолайлы жағдай жасайды. Зияткерлік меншіктің қорғанысы әлемде елдің ахуалын анықтайтын маңызды факторлардың бірі болып есептеледі.

ҚР Әділет министрлігінің Зияткерлік меншік құқығы департаменті зияткерлік меншік мәселелерімен айналысатын уәкілетті мемлекеттік орган болып табылады. Департамент зияткерлік меншік объектілеріне құқықтарды қорғау және сақтау саласындағы мемлекеттік саясатты жүзеге асырады.

ҚР Әділет министрлігінің «Ұлттық зияткерлік меншік институты» – зияткерлік меншік объектілерін пайдалану және құқықтық қорғау саласында мемлекеттік билік органдары үшін сараптама, ғылыми зерттеулер және басқа жұмыстарды ұйымдастыру мен көмектесу мақсатында құрылған. Институт өнертабыстарына, пайдалы модельдерге, өнеркәсіптік үлгілерге деген патенттер беруге, тауар белгілерін тіркеуге деген өтінімдерді қабылдайды, тауар белгілерінің сараптамасын жүргізеді, зияткерлік меншік объектілеріне мемлекеттік тіркеуді жүргізеді және ресми жарияланымдарды ұйымдастырады.

Ал, әділет департаменттерінің зияткерлік меншік құқықтары бөлімінің негізгі функциялары Қазақстанның зияткерлік меншік саласындағы заңнамасының сақталуы тұрғысында жеке және заңды тұлғалардың жүгінуі негізінде жоспардан тыс тексерулерді жүзеге асыру; зияткерлік меншікті қорғау саласындағы заңнаманы қолданудың практикасын қорыту; зияткерлік меншік құқығын қорғау саласындағы ҚР заңнамасының талаптарын түсіндіру жөнінде құқықтық түсіндіру жұмысын қамтамасыз ету және өткізу, аталған саладағы құқық бұзушылықтың алдын алу мен анықтауға негізделген.

«ҚР Әділет органдары туралы» заңының 3-бабына сәйкес, әділет органдарының міндеттерінің бірі – зияткерлік меншік құқықтарын сақтау және қорғау саласындағы мемлекеттік саясатты қалыптастыру және іске асыру. Осыған орай, әділет органдары зияткерлік меншік құқықтарының барынша сақталуы, азаматтардың осы саладағы құқықтарының бұзылуын болдырмау, құқық бұзушылықтар орын алған жағдайда заңнамалар аясында қалпына келтіру және азаматтардың осы саладағы құқықтық сауаттылығын арттыру бойынша қарқынды жұмыстар жасай бермек.

Ирина БАКИШЕВА,
Қызылорда облысы Әділет департаментінің басшысы

САНДЫҚ ЖҮЙЕ

«Электрондық үкіметтің» инфокоммуникациялық инфрақұрылымының және мемлекеттік органдардың бірыңғай көлік жүйесінің операторы болып табылатын «Ұлттық ақпараттық технологиялар» АҚ-ы тағы бір жаңалықпен бөлісті.

EGOV MOBILE-да ЕНДІ КОЛЛЕДЖ ДИПЛОМЫ ҚОЛЖЕТІМДІ

– eGov mobile қосымшасының жетістіктерінің бірі – «Цифрлық құжаттар» сервисі болып саналады. Осы сервистің көмегімен қолданушылар цифрлық құжаттарды әрқашан ұялы телефоннан көрсете алады. Колледж дипломы – арнаулы орта білімнің бар екендігін куәландыратын құжат. Енді колледж түлектері eGov mobile қосымшасы арқылы құжатты цифрлық форматта қолдана алады. Осыған дейін eGov mobile пайдаланушылары үшін жоғары оқу орындарының дипломдары мобильді қосымша арқылы қолжетімді болды. Бұл қажетті құжаттарды алу және ұсыну процесін едәуір жеңілдетеді, – дейді «Ұлттық ақпараттық технологиялар» АҚ Басқарма төрағасы Ростислав Коняшкин.

Цифрлық құжатты қолдану үшін eGov mobile қосымшасының басты бетінде «Цифрлық құжаттар» сервисін таңдау керек. Пайдаланушы құжатпен QR код немесе 6 таңбалы код арқылы бөлісе алады. Цифрлық құжат – түпнұсқа құжаттың аналогы. Қазіргі уақытта «Цифрлық құжаттар» сервисінде 27 құжат қолжетімді: оның ішінде жеке куәлік, жүргізуші куәлігі, ҚР азаматының паспорты және басқалары бар.

Орталық және өңірлік мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелеріне жүйелі және техникалық қызмет көрсетуді қамтамасыз ететін «Ұлттық ақпараттық технологиялар» АҚ-ы жаңа қызметті ҚР Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі мен ҚР Оқу-ағарту министрлігімен бірлесіп жүзеге асырып отыр. eGov mobile қосымшасын iOS жүйесінің пайдаланушылары App Store платформасынан, Android жүйесінің пайдаланушылары Play Market және App Gallery-ден жүктей алады.

Е.КЕБЕКБАЙ,
«Заң газеті»

ИНКЛЮЗИВ ҚОҒАМ

Алматы облысының орталығы Қонаев қаласында мүгедектігі бар азаматтарға арналған «Тең қоғам» қолдау орталығы ашылды. Ол бірнеше бағытта қызмет атқарады.

«ТЕҢ ҚОҒАМ» ОРТАЛЫҒЫ ЕСІГІН АШТЫ

Атап айтқанда: Egov.kz порталы арқылы қызмет көрсету; aleumet.egov.kz арқылы мемлекет тарапынан берілетін қажетті құрал-жабдықтарға, санаторий-курорттық емдеу орталықтарына, орнын толтырушы құралдар және арнаулы жүріп-тұру құралдарына, протездік-ортопедиялық көмек және сурдо-тифлотехникалық заттарға өтініш жіберу; мүгедектігі бар азаматтарды жастар практикасына, қоғамдық жұмыстарға уақытша немесе толық күндік жұмысқа орналастыру; өз ісін бастағысы келіп жүрген азаматтарға мемлекет тарапынан берілетін қайтарымсыз грант жобаларына қатыстырып, грант иеленгенге дейін көмек көрсету; заңгерлік қызмет көрсету және тағы басқалар. Орталықта психолог, әдіскер, заңгер секілді 7 маман таңғы 9.00-ден кешкі 18.30-ға дейін халыққа қызмет көрсетеді. Алдағы уақытта штат саны көбейеді.

Бұған дейін облыста арнаулы әлеуметтік қызмет (АӘҚ) көрсететін 943 орынға арналған 4 мекеме жұмыс істеген еді. Оларда 750-ден астам адам қызмет жасап келген. Атап айтқанда: қарттар мен мүгедектерге арналған жалпы үлгідегі 220 орындық «Шарапат» арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» КММ (170 орын – стационар, 50 орын – оңалту бөлімшесі). 18 жастан асқан психоневрологиялық ауытқуы бар мүгедектерге қызмет көрсететін 613 орынға арналған екі арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталықтары («Аманат» Есік арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» КММ – 505 орындық, «Ақ ниет» Талғар арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» КММ – 108 орындық). Психоневрологиялық ауытқулары бар мүгедек балаларға арналған 110 орындық «Аяла» Талғар арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» КММ (70 орын – стационар, 40 орын – оңалту бөлімшесі).

Облыста бұдан бөлек үй жағдайында арнаулы әлеуметтік қызмет көрсететін 22 бөлімше бар. Оларда 2 347 адам қызметпен қамтылған. Үкіметтік емес ұйымдар арқылы үй жағдайында арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету үшін 2 ҮЕҰ-мен, жартылай стационар жағдайында арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету үшін 12 ҮЕҰ-мен келісімшарт жасалды.

Облыс әкімдігінің сайтындағы мәліметке қарағанда, арнаулы әлеуметтік қызмет түрлерімен қамтылғандар саны 3830-ды құрап, қамту деңгейі 99,5 пайызды құрап отыр. Аймақта «Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығы» КММ, «Өмірлік қиын жағдайда қалған адамдарға арналған әлеуметтік бейімдеу орталығы» КММ, мүгедектігі бар балаларға арналған 90 орындық «Қонаев қаласындағы күндізгі орталық» КММ, «Белсенді ұзақ өмір орталығы» КММ құрылды. Сонымен қатар, Аутизм және басқа да ментальді бұзылулары бар балаларға арналған күндізгі орталық, мүмкіндігі шектеулі жандарға арналған 150 орындық 2 оңалту орталығын, шағын үйлерді ашу бойынша тиісті жұмыстар жүргізілуде.

Е.КЕБЕКБАЙ,
«Заң газеті»

КӨКЖИЕК

Арман мен мақсат алға жетелейді

«Табысты карьера құрып, білікті мұғалім атанып, біраз студент даярлап, ғұлама ғалым және кәдімгі гений болар еді, бірақ амал нешік бірнеше жыл ғана өмірі ғана қалды». Бұл диагноз жас Стивен Хокинге дәрігерлердің сол уақытта берген болжамы еді. Ал ол бірақ 76 жыл жасады. «Өмір бар жерде, үміт те бар» – дейді Стивен Хокинг.

Инклюзивті жандардың өмірлік жолдары, мүмкіндігі шектеулі жандарға үлкен сабақ әрі мотивация. 2020 жылғы мәлімет бойынша елімізде 705 мың мүгедек жан бар. Оның 56% еңбекке жарамды болса, 23,3% жұмыс атқарып жүр. Елімізде мүгедек адамдардың құқығын қамтамасыз ету және өмір сүру сапасын жақсарту жөніндегі Ұлттық жоспар іске асуда.

«Елімізде мүгедек адамдардың экономикалық дербестігі және сапалы жұмыспен қамтылуы басым бағыттардың бірі».

Бүгінгі біздің кейіпкеріміз Шығыс Қазақстан облысы, Өскемен қаласы, Бастаушы ауылының тумасы Мұхамедрақым Мирас Ержанұлы да осындай қайтпас қайсар жандардың бірі. Мүгедектігіне қарамастан Мирас бүгінде жұмыс жасап, табыс тауып, өз ісінің маманына айналып үлгерген. Талғар қаласындағы Дінмұхамед Қонаев атындағы колледжде кәсіби білім алып, бүгінде жеке сот орындаушының көмекшісі қызметін атқарып жүр. Бұл туралы өзі келесідей баяндайды.

«Оқуға түскен жылы заңға деген қызығушылығым болмады. «Алып кете алам ба, істей алмай қалам ба?» - деген сұрақ қайта-қайта мазалады. Бірақ уақыт өте келе бәрі өз қалпына келді. 3 курс оқып жүрген кезде практика уақытында Дамир Шахановпен таныстым. Кейін оқу бітірген соң, ол кісі мені жұмысқа шақырды. Енді міне, бір жарым жыл болды жеке сот орындаушы Дамир Шахановтың көмекшісі қызметіндемін.

Мирас жайлы жеке сот орындаушысы Дамир Шаханов та жылы лебізін білдірді. Онымен қоса өзге де жұмыс берушілерге инклюзивті жандарды жұмысқа алуда қорықпауға шақырды. «Сенім ғана кез келген жанға күш береді. Мен сендім, Мирас үміттті ақтады. Өйткені мүсіркей қарасаңыз, адам да өзін мүсәпір сезініп, өз қабілетін еркін аша алмайды. Бұндай жандарға тек қолдау мен сенім ғана керек» – дейді Дамир Шаханов.

– Жұмыс жасауда қандай қиындықтарға кезіктіңіз? Қалай шештіңіз?

– Иә, әрине, қиындықтар болды, ол таңсық емес. Бірінші кедергі ол – қорқыныш. Бастапқыда заң саласы бойынша білім алғаныммен, сот орындаушының атқаратын қызметін естіп именіп қалдым. Сосын адамдармен қарым-қатынаста қиындықтар болды. Өйткені бала кезден тұйық едім. Ал бұл қиындықтарды еңсеруге Дамир Шаханов көп көмек етті. Бұрынғы Мирас пен бүгінгі Мирас арасындағы эволюция баспалдағында осы кісінің рөлі жоғары. Әрқашан білмеген жерімді көрсетіп, жасыған кезде қайрап отырды. Екіншіден, ұжым жақсы әсерін берді. Ұжымдағы әр адам білгенімен бөлісіп, рухани қолдау беріп отырды. Жұмысымыздағы ұран да осы. «Ұжымның күші – бірлікте»

– Өмірлік ұстанымыңыз қандай?

– Бірінші, ол мойындау. Қандай да бір қателік кетсе де, тік тұрып мойындау керек. Өзімнен де, өзгеден де осыны күтемін. Екінші, адалдық. Жұмыста да, өмірде де. Егер мен біреуге адал жолмен көмек көрсетсем, ол маған шын қуаныш сыйлайды, сол мені бақытты етеді. Үшіншісі, шыншылдық.

– Денсаулығына байланысты жұмыстан тартынып жүрген жандарға қандай ақыл-кеңес бересіз?

– Не істей аласың? Не ұнайды? Не керек? Осы сұрақтарға жауап тауып, жан қалауындағы дүниелермен айналысыңыз. Сізді алдыға сүйрейтін арман мен мақсатыңыз. Өзіңізді қалай бар, солай қабылдап үйреніңіз. Тұлға болыңыз, басында менің де адамдармен қарым-қатынас жасауым қиын болды. Бірақ еңсердім, сіз де солай жасаңыз.

Нұрбол ЖЫЛЫС
«Заң газеті»

ТАРАТУ

2. «Солтүстік Қазақстан облысы, Жамбыл ауданы әкімдігінің жұмыспен қамту орталығы» КММ, БСН 110640001219, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: СҚО, Жамбыл ауданы, Пресновка ауылы, Дружба көшесі, 1а.

3. Ақмола облысы, Сандықтау ауданы, Преображенка ауылы, Тәуелсіздіктің 25 жылдығы көшесі, 18 мекенжайы бойынша орналасқан «Ақмола облысы білім басқармасының Сандықтау ауданы бойынша білім бөлімінің Преображенка ауылының бастауыш мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі, БСН 030540009135, өзінің таратылғаны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Ақмола облысы, Сандықтау ауданы, Балкашино ауылы, Абылай хан көшесі, 120. Тел. 87164092937.

5. «Алматы облысы Қонаев қаласы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» мемлекеттік мекемесі, БСН 110740012407, заңды мекенжайы: Қонаев қаласы, 1 шағынаудан, 41 ғимарат, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Қонаев қаласы, 1 шағынаудан, 41 ғимарат. Тел. 87055739127.

6. «Аят Агро Сервис» ЖШС, БСН 150840019089, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қостанай облысы, Қостанай ауданы, Октябрь а/о, Октябрь ауылы, Дорожная көшесі, құрылыс 6А. Тел. 87778983077.

10. Мүліктің меншік иелері бірлестігі «Титов 6А» ұйымы, БСН 230440030736, заңды мекенжайы: 040700, Қазақстан Республикасы, Алматы облысы, Іле ауданы, Энергетик ауылдық округі, Өтеген батыр ауылы, Титов көшесі, 6А үй, 37-пәтер, өзінің жойылғандығы туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Өтеген батыр ауылы, Титов көшесі, 6А үй. Тел. +77479676874.

15. «Сервис-ПластБурабай» ЖШС (БСН 070640009126) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: 021700, Қазақстан Республикасы, Ақмола облысы, Бурабай ауданы, Щучинск қаласы, Морозов көшесі, 2 үй.

16. «Ақмола облысы білім басқармасының Есіл ауданы бойынша білім бөлімінің Речное селосының бастауыш мектебі» КММ (БСН 990340007418) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Ақмола облысы, Есіл ауданы, Есіл қаласы, Мұхтар Әуезов көшесі, 19 үй.

17. «AkZholActivex» ЖШС, БСН 230640023453, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Жетісу облысы, Ақсу ауданы, Сағабүйен ауылы, Абылай хан көшесі, 13, тел. 87788946535.

18. «ҚАҢЛЫБАЙ» ЖШС, БСН 080240018737, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды.Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Түркістан қаласы, Бәйдібек батыр көшесі,14, тел. 87711131210.

19. «Арман Алкабы» ЖШС, БСН 001240008699, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, 1 ықшамаудан, 20 үй, 3 пәтер, тел. 87081552223.

20. «Тамир-Транс» ЖШС, БСН 041140009422, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: 9 шағынаудан, 44 үй, 116 офис, тел. 87019807375.

21. «ПИК-ЖОСАЛЫ пәтер иеленушілер кооперативі», БСН 111140004912, және «Көктем» ЖШС, БСН 110940014699, өздерінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қармақшы ауданы, Жосалы кенті, Меңей батыр көшесі, 7 үй, тел. 87018616363.

ӘРТҮРЛІ

4. «Французский Дом BSB» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі, БСН 040740002920, жарғылық капиталының азайғаны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 1 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, Н.Назарбаев даңғылы, 187А. Тел. 87012449199.

9. Павлодар облысының Ақсу қалалық сотына Павлодар облысы, Ақсу қаласы, Қамзин көшесі, 24 үй, 102 пәтер мекенжайында тұратын Ақбаян Шахмұратқызы Жүнісовадан 28.10.1975 жылы туған, Павлодар облысының тумасы Ақмарал Шахмұратқызы Жақижанованы хабар-ошарсыз кеткен деп тану туралы өтініш түсті. Осы азаматтың тұратын жері туралы қандай да бір мәліметтері бар барлық тұлғалардан үш ай мерзім ішінде Ақсу қалалық сотына хабарласуды сұраймыз. Тел. 8(71837)50939, 87072040412.

22. «Ломбард Автобизнес Плюс» ЖШС төмендегідей көпілдікке қойылған мүліктерді сату туралы хабарлайды: алтыннан жасалған зергерлік бұйымдар, алтын бұйымдар сынығы, бриллиант бұйымдар. Сауданың өткізілетін уақыты: 27 шілде 2023 жыл. Сауданың өткізілетін орны: Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы, Ә.Шәріпов көшесі, 90. Сауданың өткізілетін уақыты: сағат 11:00-ден 12:00-ге дейін. Сенім білдірілген тұлға: Жумагалиев Н.Н. Сатып алу құнын төлеу тәртібі: қолма-қол ақша немесе ақша аудару түрінде жүзеге асырылады.

23. Маңғыстау облысы, Түпқараған аудандық сотында Ерназарова Айзада Бисебайқызының арызы бойынша 1994 жылы 17 шілдеде Түркменстан Республикасында туған, соңғы тұрғылықты мекенжайы: Маңғыстау облысы, Түпқараған ауданы, Ақшұқыр ауылы, Үштерек көшесі, №6/3 үй, Сотангалыев Багтжан Ылясбаевичті хабар-ошарсыз кеткен деп тану туралы азаматтық іс қозғалды. Осы азаматтың жүрген жерін білетін адамдардың хабарландыру берілген күннен бастап үш ай мерзімде сотқа хабарласуы сұралады.

25. БҚО, Орал қаласының №2 сотына Орал қаласы, Көшім көшесі, 19/1 үйінің тұрғыны Максим Айдана Замирбекқызынан келіп түскен арыз бойынша ҚР азаматы, БҚО, Орал қаласының тұрғыны, 1984 жылы 17 маусымда дүниеге келген Сарсенгалиев Асхат Кадырбекович іздестірілуде. А.К. Сарсенгалиевтің жүрген жері туралы мәліметті немесе басқа да ақпаратты білетін адамдардың хабарландыру берілген күннен бастап үш ай мерзімде Орал қаласының №2 сотына хабарласуы сұралады.

МҰРАГЕРЛІК

7. 24.01.2020 жылы қайтыс болған Сухарев Владимир Николаевичтің артынан мұралық іс ашылды. Мұрагерлері немесе мұра туралы білгісі келгендер нотариус Ғ.А. Шардарбековке келуі керек. Мекенжайы: Қызылорда облысы, Шиелі ауданы, Шиелі кенті, Т.Рысқұлов көшесі, №5 ғимарат. Тел. 87022334499

8. 07.01.2021 ж. қайтыс болған Мурзабаев Илюбай Токкужиновичтің қайтыс болуына байланысты барлық мұрагерлерінің нотариус А.С.Жанакулованың кеңсесіне мұраға құқық туралы куәлік алуға келуін сұраймын. Мекенжайы: Қызылорда қаласы, Мұратбаев көшесі, 36 үй, 35 пәтер. Тел. 87052700001.

11. 03.07.2020 жылы қайтыс болған Жунистаев Корикбайдың артынан мұралық іс ашылды. Мұрагерлері немесе мұра туралы білгісі келгендер нотариус Ғ.А. Шардарбековке келуі керек. Мекенжайы: Қызылорда облысы, Шиелі ауданы, Шиелі кенті, Т.Рысқұлов көшесі, №5 ғимарат. Тел. 87022334499.

12. 25.01.2023 ж. қайтыс болған аз.Жалғасбаев Қаныбек Нұртайұлына қатысты мұрагерлік іс ашылуына байланысты мұрагерлері және мүдделі тұлғалар жеке нотариус А.Есимхановқа хабарласуы қажет. Мекенжайы: Қызылорда обл., Шиелі ауд., Шиелі кенті, Сейфуллин көшесі, н/ж, «Шаңырақ» сауда орталығы. Тел. 87014743502.

13. 26.04.2023 жылы қайтыс болған Орынбеков Болатбек Орынбековичтің артынан мұралық іс ашылды. Мұрагерлері нотариус С.И. Байғазиновке келуі керек. Мекенжайы: Қызылорда қаласы, «Ақмешіт» ықшамауданы, 26/2. Тел. 87084408317.

14. 2022 жылы 02 желтоқсанда қайтыс болған Ибраев Оразбек Төлеубайұлының артынан мұралық іс ашылды. Мұрагерлері немесе мұра туралы білгісі келгендер нотариус Ғ.А. Шардарбековке келуі керек. Мекенжайы: Қызылорда облысы, Шиелі ауданы, Шиелі кенті, Т.Рысқұлов көшесі, №5 ғимарат. Тел. 87022334499.

24. «Уральскдорстрой» акционерлік қоғамы 2023 жылғы 21 тамызда сағат 15:00 акционерлердің кезекті жылдық жалпы жиналысы болатыны туралы жариялайды.
Жиналыстың мекенжайы: Орал қ., Желаев өндірістік аймағы, 25.
Күн тәртібі:
«Уральскдорстрой» АҚ-ның 2022 жылға қаржы-экономикалық есебі.
Акционерлік қоғамның 2022 жылғы бухгалтерлік балансын бекіту.
Аудиторлық есепті бекіту.
Акциялар бойынша дивидендтерді төлеу.
Акционерлерді тіркеу сағат 14:30 басталды. Кворум жиналмаған жағдайда, жиналыстың қайталану мерзімі және уақыты: 22 тамыз 2023 жыл, сағат 15:00-де көрсетілген мекенжай бойынша.

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:

Алматы қаласы
Тел.: 8(727) 292-43-43,

8 (708) 929-98-74

E-mail:
zanreklama@mail.ru
zanreklama.kz

ЖАРНАМА ҚАБЫЛДАЙТЫН ОРЫНДАР:

ЖК «Қандыбаева», Газеттерге, журналдарға және сайттарға хабарландыру қабылдау агенттігі: 8(727)327 30 92, тел/факс: 273 47 98, 8 707 895 21 99, 8 701 739 27 83, 8 705 185 75 73 www.gazetyisaity.kz, e-mail: vsegazety@mail.ru Алматы қ., Абылай хан даң., 60, Мақатаев көш.қиылысы, 208 кеңсе.

ЖК «Best Agency», мекенжайы: Алматы қ., Абылай хан даң., 60, Мақатаев көш.қиылысы, 209 кеңсе. Тел/Whatsapp 8 707 280 09 12.

«KAIROS» ЖК, Алматы қаласы, Жібек жолы даңғылы, 55, Пушкин көшесімен қиылысы, «Алма» СО, 4 қабат, ресепшн, тел.: 271-49-39, 8707 705-92-22. E-mail: kaldybayeva@mail.ru. Барлық хабарландыруды What's app бойынша қабылдаймыз.

ЖК «Gold Capital» Нұр-Сұлтан қ., Абай көшесі, 78, 105-кеңсе. Тел.: 8 (7172) 52-02-11, 8(702)839-90-86.

«Sokrat-PV» Юридическое агенство» ЖШС, Павлодар қаласы,Крупская көшесі,61,кеңсе 23. Телефон: 87027159520; 87182221266 (жұмыс).

«Назар-1 фирмасы» ЖШС («РУТА» ЖА), директоры Кривилова Татьяна Ивановна. Шымкент қ., Г.Иляев көшесі, 47 (Шаймерденов к. бұрышы) RBK банктің жанында, Тел.: 8 (7252) 53-40-48. WhatsApp : +7-705-705-31-31. E-mail: nazar.reklama@gmail.com

ЖК «TRade and service», Алматы қ., ш/а Жетісу-3, 55/133.

ЖК «Аюбаева», Қарағанды қ., Жамбыл көшесі, 11. Тел.: 8 (7112) 42-00-71.

Арлан-консалтинг ЖШС, Семей қ.,К.Мұхаметханов көшесі,23 «А»,104-бөлме. Тел.: 8 (705) 798-58-18,8(708)4672701

«Грация» ЖШС, Атырау қаласы, Махамбетов көшесі, 107-а, 2-бөлме, тел.: 32-14-29, 30-65-24, 8701 920 4538.

«ЮрСлужба» ЖШС, Көкшетау қ., Е. Әуелбеков көшесі,129. Тел.: 8 (7162) 25-77-17,8(747)8097074.

«Версия-Пресс» ЖШС, Павлодар қ., Естай көшесі 40. Тел.: 8 (7182) 32-47-67,32-49-04

Қалиасқаров Нұрлан Нұрғисынұлы ЖК, Петропавл қ.,К.Сүтішов көшесі,58,30-бөлме,3-қабат. Тел.: 8 (7152) 46-02-57,ұялы тел.: 8 (777) 572-29-91, 8 (701) 315-54-59.

ЖК «Бакирова Г.», Шымкент қ., Желтоқсан көшесі, 18. Әділет Департаметінің жанында. Тел.: 8 705 714 58 77.

Михеева Ольга Станиславовна ЖК, Қостанай қ., Гоголь көшесі, 110, ВП 67 (Чехов-Гоголь көш. қиылысы), Тел.: 8-714-2-50-97-07, ұялы тел.: 8-7758847211,8-7053506918.

«Озат-1» ЖШС, Ақтөбе қ., Алтынсарин көшесі 31. Тел.: 8 (7132) 40-41-05,ұялы тел.: 87774348344 және Ақтау қаласы.

ЖК «SAPA KZ» Атырау қаласы, ұялы тел.: 87781063779,e-mail:zan-at@mail.ru.

«Юридическая фирма «Консультант» ЖШС Орал қ.,Л.Толстой көшесі,28. Тел.: 8 (7112) 50-88-05.

«Реклама» ЖШС, Орал қ., Достық-Дружба даңғылы,182. Тел.: 8 (7112) 50-47-34.

ЖК «Сагидоллина Б.», 1 Теміржол вокзалы, Р.Зорге көшесі 8,«Лина» шаштаразы. ardawka_94@mail.ru,Тел: 87058762218.

«Компания Жете» ЖШС, Талдықорған қ., ш/а, Молодежный 3-үй, 1-п. Тел.: 8(7282) 24-29-66, 87058147221.

ЖК Гавриленко И.И., Қостанай қ.,пр. әл-Фараби 119-үй,407-А бөлме. Тел/факс: 8 (7142) 53-63-21.

«Жас Отау» ЖК Қыдырбаева Н.Н.Қызылорда қ., Әйтеке би көшесі, 27. Тел.: 26-45-89, ұялы тел: 8 (777)402-28-28; 8 (700) 332-24-78

ЖК Тажибаева, Тараз қаласы, Қойкелді көшесі 158 а, ХҚО аумағы. Ұялы тел.: 87017268772, 87054422939.

ЖК Новоселова Лилия, Петропавл қаласы,Қазақстан Конституциясы көшесі,28-үй,1-қабат. Тел.: (87152) 46-74-77,8-777-228-64-13.

ЖК «Reklam Servise», Тараз қаласы,Төле би көшесі,73 (ауладан кіру). Тел.: 8(7262)502222,ұялы тел: 87019457336 Татьяна.

ЖК «Выдай», Өскемен қаласы,60. Тел.: 8(7232) 578414,ұялы тел.: 87772256506.

БАЙҚАУҒА!

«ҚАРА МЫСЫҚ»

– Жолдас, подполковник!

– Иә, тыңдап тұрмын...

– Жолдас, подполковник! Саулығыңызды тілеймін.

– Айта беріңіз, құлағым сізде!

– Жиырма бес жастағы келіншектің қарнын жарып, ақтарып тастаған...

Із кесуші булығып, жылауға шақ тұр. Дір-дір еткен дауысынан-ақ майордың қатты үрейленіп қалғанын аңғардым.

– Келіншек жүкті екен. Ішіндегі шарананы да бауыздап тастаған.

– Іштегі шарана қанша айлық?

– Жеті айлық.

Полицияда қызмет еткеніме тура он жеті жыл. Осы уақыттың ішінде жантүршіктірер талай оқиғаның куәсі болдым. Талай сұмдықты естідім. Бірақ, «жүкті әйелдің қарнын жарып, ішіндегі шақалағын бауыздапты» дегенді естісем, құлағым керең болсын. Тіпті, басқа біреу айтса сенбес жағдай.

– Жолдас, подполковник! Айғақ зат дейтіндей ештеңе жоқ. Криминалист тіпті саусақ ізін де таппай жатыр. Қылмысты қолғап киіп жасаса керек.

– Майор, мені оқиға орнында күтіңіз! Қазір жетем!

Ол кезде Алматы қаласы Ішкі істер департаменті Криминалды полиция басқармасының басшысы едім. Қалада орын алған шулы қылмыстарға өзім бел шеше араласатын кездер жиі болып тұратын. Қатардағы учаскелік полицей болып қызметін бастаған мен үшін кабинетте омалып отыра беру қорлықпен тең. Әйтеуір, кірпік ілмей қылмыскерлермен арпалысушы едік.

Мен мінген қызметтік көлік «Саяхат» автобекеті маңына лезде жетті. Ол кезде «Саяхат» автобекетінің алып ғимараты бар, сол ғимараттың маңында ауылдан келгендер мен қалалықтар сапырылысып жататын. Жаяу жүргіншілер жерасты өткелімен ары да, бері де сабылып, бұл арадан кісі аяғы үзілмейтін. Жерасты өткел – жайма базар. Қаланың ең шулы жері болғандықтан, қылмыс та жиі жасалатын. «Саяхат» пен «Көкбазар» маңындағы қылмысты ашу да қиынның қиыны еді. Адам нөпірінің көптігі қылмыскердің ізін жасыруына қолайлы орай туғызатын.

Шопырым «Тұлпар» сауда үйі орналасқан көпқабатты үйге бастады. Үйге кіре бере мауыққан мысықтардың ащы даусы құлақты тұндырып жіберді. Қас-қабағымды аңдып келе жатқан шопырым: «Атаңа нәлеттердің үнінің ащысын-ай» деді. Оның сөзіне езу тартып, жымиған болдым. Екінші қабатқа көтерілгенім сол еді, мені күтіп отырған криминалист, учаскелік полицей, тергеуші, жедел із кесуші бәрі қаз-қатар тізіліп тұра қалды.

– Не жағдай. Түгел, бірін де қалдырмай баяндаңыздар, – дедім.

– Жолдас подполковник, – деді майор оң қолын маңдайына сарт еткізіп, құрмет көрсетіп. – Келіншектің аты – Әнел! Тегі – Күнбасова. Жасы жиырма бесте. 1975 жылы Шымкент облысы, Түлкібас ауданында туған. Бес жасар баласы мен күйеуі бар. Мына пәтерді жалдап тұрған екен. Үй иелерімен де сөйлестік. Келіншек «Саяхат» жерасты өткелінде ұсақ-түйек заттар сатумен айналысыпты. Күйеуінің және көршілердің айтуынша, ешкіммен ұрыспаған. Мұндай айуандықпен өлтіреретіндей еш себеп таппай отырмыз.

– Үйден не жоғалыпты?

– Үй алуға деп жинаған екі мың доллар, теледидар, сосын, әшекей бұйымдар.

Мен алға аттап, қылмыс болған бөлмеге кірдім. Төр алдында бір бүйірлеп келіншек жатыр. Майордың айтқаны рас екен. Жүкті әйелдің қарнын ақтарып, құрсақтағы жеті айлық шарананың басын кесіп алған. Анасының жанында шарананың денесі мен басы бөлек жатыр. Ұзақ қарап тұруға шыдамым жетпей, қабырға жаққа жанарымды аудара қойдым. Қабырға тола баланың қолымен салынған суреттер екен. Әлгі суреттердің ішінде мысықтың бейнесі көзіме оттай басылды.

– Күйеуі қайда?

– Сыртта. Жедел жәрдем қан қысымын өлшеп, тыныштандырып жатыр.

– Мұнда келе ала ма?

– Қазір шақырайық!

Келіншектің күйеуі майорға ере кірді.

– Мына сұмдықты көргім келмейді, – деді күйеуі кіре сала еңкілдеп жылап. Оның солқылдап жылағанына қарап тұру мүмкін емес. Өзімді әрең ұстап қалдым. Аз болмағанда онымен қоса егіліп сала беруім мүмкін еді. Менің көңілім босаса, құзіретімдегі қызметкерлердің жайы қалай боларын елестету мүмкін емес.

– Мына суреттерді кім салды?

– Балам.

– Мына мысықтың сұлба бейнесін де ме?

– Иә...

– Мынау баланың шатпақ сызықтарындай емес, анық бейне ғой.

– Ағасы, менің келіншегімді, ішіндегі шаранасымен қоса жарып кетті. Сіз келеке еткендей қабырғадағы суретті сөз етіп отырсыз! – деді күйеуі ызаға булығып.

– Жақсы, боссыз, – дедім оған.

Қабырғадағы мысықтың бейнесіне қайта көз жібердім.

– Майор, үйден тағы не жоғалған?

– Келіншектің қалта телефонын таппадық.

– Майор, менімен бірге жүріңіз. Келіншектің телефон нөмірін сұрадыңыз ба?

– Сұрағам. Міне, іске тіркеп қойдым.

– Қоңырау соқтыңыз ба?

– Соқтым. Қосулы тұр. Бірақ, ешкім көтермеді.

– Енді қайыра қоңырау соғудың қажеті бола қоймас, – дедім мен...

– Құрманбаев келді ме, мұнда? (Аса ауыр қылмыстар жөніндегі бөлім басшысы), – деп сұрадым қолына қолғап киіп алып, оқиға орнын жіті тексеріп жүрген криминалистен...

– Подполковник мырза! Жолдас Құрманбаев сіздің алдыңызда ғана келіп кетті.

***

Майор екеуміз Райымбек даңғылына шығып, Фурманов көшесіне қарай аяңдап жүріп келеміз. Жапалақтап қар жауып жатыр. Көше бойындағы көліктер іркес-іркес қаз-қатар тізіліп, кептелісте тұр.

– Майор жолдас, «Қара мысық» қылмыстық тобы туралы естіп пе едіңіз?

– Әрине, білем! Орыстардың Иван Митині құрған қылмыстық топ туралы аңыз өте көп қой.

– Иван Митиннің қандай адам болғанын да білетін шығарсыз.

– «Еңбек Қызыл ту» орденіне ұсынылған адам.

Иван Митиннің қылмыстық тобына кіл коммунист-стахановшылар, әскери академияның курсанттары мүше болғанын майор жақсы біледі екен. Майор сол Митиннің бандиттері жайлы біраз мәліметті есіме түсірді.

– Олар қанқұйлы қылмысын жасаған соң, не істейтін еді?

– Қабырғаға қара мысықтың суретін салып кететін. Бірақ, подполковник мырза, кейбір зерттеушілер Иван Митиннің баскесерлері ондай сурет салмағанын, бұл елдің шығарып алған қауесеті екенін айтады.

– Бүгінгі қабырғадағы сурет жайлы не дейсіз?

– Оны іске тіркейін бе?

– Жоқ, елді дүрліктірудің қажеті жоқ. Сонда да ойыңызды білгім келеді...

– Әрине, әкесі айтқандай ол суретті бес жасар баласының салуы да мүмкін. Тіпті, қылмыскердің қолтаңбасы болуы да ғажап емес.

– Егер қылмыскерлер салған болса, олар мұнымен не айтқысы келді?

– Подполковник мырза, кешіріңіз қылмыскерлер ме, қылмыскер ме, әлі анықтай алмадық. Мүмкін бұл айуандықты жалғыз адам жасаған шығар.

– Әбден мүмкін. Сұрағыма жауап беріңіз.

– Иван Митиннің «Қара мысығын» білетін біреулер шығар.

«Қара мысық» туралы түсірілген «Место встречи изменить нельзя» фильмін көрген адам еліктеп, қабырғаға қара мысықтың суретін салған болар» деген ой маған да келген. Осыны ойлап:

– Рас, кейбір қылмыстың еліктеп жасалатынын жоққа шығара алмаймын, – дедім де ойланып тұрып қалдым. Майор да менің сөзімді жалғауымды күткендей, аузыма қарап қалыпты.

– Жалпы, мұндай қылмыстардың қоғамға жария болып кетуінен сақтану керек. Адам психологиясы естігенін қайталап көруге бейім тұрады. Бір қылмыстық іс газетке жарияланды деген сөз, артынша ондай қылмыстың бірнешеуі тіркелетінін тәжірибемнен байқап жүрмін.

– Журналистерден абай болу керек дейсіз ғой.

– Абай болғаның не, жақын жолатпау керек.

– Подполковник мырза! Қабырғадағы сурет жайлы сіздің ойыңызды білсем бола ма?

– Менің ойымды қоя тұрыңыз! Қабырғаға сурет салу арқылы қылмыскер, я қылмыскерлер бізге не айтқысы келді?. «Еліктеу» дедіңіз. Одан басқа...

– Орыстардың арасында Иван Митиннің қылмысын «адам емес, қара мысық жасапты» деген мистикалық әңгіме өршіген. Қылмысқа мистикалық астар бергісі келуі мүмкін.

– Ондай мистиканың қылмыскерге қандай қажеті бар?

– Бізді үрейлендіргісі келген шығар.

– Жүкті әйелдің қарнын жарып, шаранасын бауыздап тастау үрейленуімізге жеткілікті қылмыс емес пе?

Майор екеуміз жаяулап жүріп отырып, Райымбек пен Наурызбай батыр көшелерінің қиылысына жеттік. Қалта телефоным шыр етті. Әйелім екен. Менің жұмысымның ауырлығы оны қатты алаңдататын. Күніге бір-екі мәрте телефон соғып, жайымды біліп тұратын. Келіншегіме жағдайымның жақсы екенін, алаңдайтын ештеңе жоқтығын айттым. Телефон тұтқасын қоя беріп, «sms» келгенін көрдім. Ашып қарасам, Kcell байланыс операторынан екен. Олар жаңа жыл қарсаңында клиенттер арасында ұтыс ойнатып жатқан көрінеді, оған қатысу үшін әлдебір санды «sms-пен» жолдау керегін жазыпты.

– Майор мырза, Әнелдің телефон нөмірі қандай еді?

– Бағана іске тіркегем. Қағаздар оқиға орнында қалды.

– Дереу нөмірді әкеліңіз.

Біз майор екеуміз де кері айналдық. Бағанағындай емес, жылдамдата басып келеміз. Абылай хан даңғылына жете бере жол жиегінде кафе тұр екен. Мен сол кафеде кофе ішіп, жылына тұратынымды айттым.

***

Екі мыңыншы жылдарда қылмысты телефон арқылы ашу деген болмайтын. Қазіргідей IT технология дами қоймаған, қарақшылар қолды болған телефонның нөмірін ауыстырмай-ақ пайдаланып жүре беретін заман еді. Нөмір жеке тұлғаның атына тіркелмейтіндіктен, олардың кіммен байланыс орнатқанын, кіммен қай жерден сөйлескенін анықтау мүмкін емес-ті. Бүгінгідей телефон арқылы күдіктінің қайда жүргенін анықтай қоятын мүмкіндікті қиялдай да алмайтынбыз.

Кафеге кіріп, оңаша һәм жайлы орын іздеп, алға озғаным сол еді, аяғыма әлдебір қара мысықтың орала кеткені. Жүрегім аузымнан шығып кете жаздады. Аяқ-қолым дірілдеп, өз-өзімді ұстай алмай қалтырадым да қалдым.

«Адам деген – жыртқыш аң. Кім әлді сол әлсізді жұлып жейді» дедім өз-өзіме. Бұл сөзді неге, кімге айтқанымды өзім де білмеймін. Сол-ақ екен, жанарымнан жас саулады. Бір бүйірлей қарны ақтарылып жатқан келіншек. Оның қасында басы кесілген шарана. Айтуға оңай болғанымен, көзбен көрген картинаны ұмыту әсте мүмкін емес еді. «Ертең рапорт жазып, қызметтен кетем» дедім. «Мынандай сұмдықты көрмей де жан бағуға болады».

– Сізге не болды? Сізге не болды, аға, – деп бәйек болып жатыр даяшы қыз.

Формадағы подполковниктің жылағанын көріп шошып кеткен.

– Ештеңе де болған жоқ, қарындас. Алаңдамаңыз, – дедім.

– Маған дереу жүз грамм арақ әкеліңіз. Тек тезірек жеткізіңіз.

Даяшы қыз сөзімді екі етпеді. Графинге құйылған жүз грамм мөлдір суды кішкене стаканымен алдыма қойды. Стаканды ысыра салып, графиндегі арақты басыма көтере салдым. Ішімдік ішімді күйдіріп бара жатыр.

– Қарындас, енді елу грамм. Сосын, қоюлап кофе әкелсеңіз.

Арақты тіскебасарсыз қотара салғаныма даяшы таңқала қарап қалыпты. Оның көзіне қарғаным сол еді, қайтадан ішім алай-дүлей болып кетті.

– Жасыңыз нешеде? – дедім өксігімді баса алмай.

– Жиырма бесте, – деді даяшы қыз менен көзін ала қашып.

– Сендей жап-жас, сенімен түйдей құрдас, дәл сенімен жасты...

Ары қарай айтар сөзім көмейіме кептеліп, ештеңе айта алмай тежеліп қалдым. Сөйттім де:

– Сендей әдемілікті аялау, қорғау керек қой, қарғам, – дедім.

– Аға, қызып қалған сияқтысыз. Такси шақыртайын, үйіңізге қайтасыз ба?

– Анау мысық кімдікі?

– Қожайындікі.

– Маған ұстап бересіз бе? Мысықтарды қатты жақсы көруші едім, – дедім мен.

Даяшы айтқанымды әп-сәтте орындады. Қара мысықты алдыма қондырдым да, бір қолыммен кеудесінен ұстап отырып, екінші қолыммен арқасын сипалай бердім. Ол байғұс сытылып кете алмасын білген соң, амалсыз менің дегеніме көнгендей маужырап, көзін жұмды. Жүкті келіншектің кеше ғана мынау даяшы қыздай алаңсыз жұмыс жасап жүргенін ойлап едім, «рапорт жазып, қызметтен кетемін» деген ой санамнан ұшты-күйлі жоғалды. Оның орнын «Қайтсем де қанішерлерді тауып, жазасын беремін» деген ой басты. Осы сәтте алқын-жұлқын майор да жетіп еді. Мен шіреніп отыра қалдым. Майор алдымнан қара мысық көрем деп ойламаса керек, шошып кетті.

– Под-пол-ков-ник мыр-за, қо-лы-ңыз-да қа-ра мы-сық... – деді тұтығып.

– Қайдағы мысықты айтып отырсың? – дедім ештеңені аңғармай тұрған адамның кейпінде.

– Қо-қо, қа-қа, мы-мы... – деп кекештеніп, жұтына берді. Аяқ-қолы дір-дір етеді.

– Көзіңе жын көрініп тұр ма? – дедім ашуланған болып.

– Қа-қа, – деп лоқсыды.

– Майор жолдас, қорқа көрмеңіз. Кәдімгі үйдің мысығы ғой, – деп әудем жерге қолымдағыны лақтыра салдым. Мысық ұшып барып, жерге аяғымен түсті.

– Майор, өз-өзіңізді қолға алыңыз. Міне, мына суды ішіп жіберіңіз, – деп елу грамм арақты графинімен алдына жылжыттым.

Майор да арақты бір-ақ қылғытты. Сөйтті де жылап жіберді.

– Кешіріңіз, подполковник мырза! Кешірім етіңіз!

Сөйтті де, тұра сала әжетханаға қарай жүгірді. Мен ақырын тұрып, артынан бардым. Майор әжетхана ішін кілттеп алып, лақылдатып құсып жатыр екен. «Иттер, малдар... Өлтірем. Қолыма бір түссінші, өздерін бауыздап тастаймын» дейді құсып жатып. Мен түк естімеген адамдай кері қайттым. Форма кигені болмаса, полицей де адам. Оның да босауға, жылауға хақы бар. Және оның жылағаны адамға жаны ашығаны ғой. Өзі мүлдем танымайтын бөтен біреуге жан ашу іштегі адамдық қасиетінің өлмегенін білдіреді. Мен майордың адамдықтан кетпегеніне риза болдым. Онымен ашық әңгімелесуге, сырласуға болатынын аңғардым.

Майор әжетханадан шыға беріп еді, қара мысық дәл бағана менің аяғыма оралғандай оның да аяғының астына жетіп барды. Майор мысықтың ішінен аямай бір теуіп, доптай ұшырды. Сөйтті де қарсы алдымдағы орынға келіп жайғасты.

***

– Подполковник мырза, мені кешіріңіз...

– Ештеңе етпейді. Жылап алғаныңыз дұрыс болды. Жеңілдеп қаласыз.

Майор менің бетіме таңқала қарады. Бастығынан мұндай жылы сөз естимін деп ойламаса керек.

– Бағанағы әңгімеден кейін үйге қайта кіріп қабырғадағы суретті көрдім. Баланың салғанына мүлдем ұқсамайды. Қылмыскер салған.

– Олай кесімді ой айтуға ертерек, – дедім мен.

– Жоқ, қылмыскер салған. Мұны қылмыстық іске айғақ зат ретінде тіркеу керек.

– Майор, қажет емес. Мүлдем қажет емес. Ол суретті ұмытыңыз. Маған келіншектің телефон нөмірін беріңіз.

– 8 301 487 15 .., – деп сосын соңғы екі санын айтты.

Екі мыңыншы жылдарда Қазақстанда екі ғана байланыс операторы қызмет ететін. Біреуі – Kcell, екіншісі – K-mobile. Kcell нөмірінің бастапқы саны, 8 301..., K-mobile-дікі 8 333... деп басталушы еді. Қанышерлердің қолынан ажал құшқан Әнелдің байланыс операторы Kcell екенін нөмірінен-ақ аңғардым. Сөйттім де, шопырыма «тез жет» деп телефон соқтым.

– Жүрек жалғап аласың ба? – дедім майорға сосын.

– Мына жағдайдан кейін ас бата ма, подполковник мырза! – деді ол.

– Бір тал айғақ зат жоқ. Куәгер жоқ. Қылмыс ертеңгі ондар шамасында жасалса керек. Көршілердің бәрі жұмысына кетіп қалған. Үйге кімнің кіргені, кімнің шыққаны да белгісіз. Қылмысты дәп бір қара мысық жасағандай...

– Таусыла берме, – дедім майорға. Кез келген қылмысты ашар кілт болады. Дәл ілмек жіп секілді. Сол ілмекті іліп алып тартсаң, бәрі сөгіліп сала береді.

– Подполковник мырза! Қара мысық жайлы өз ойыңызды айтпадыңыз.

– Айтқанда былай ғой. Біздің әңгімеміз осы жерде қалатынына сөз берсең...

– Әрине, осы жерде қалады.

– Қара мысық туралы мистикалық әңгімелер патшалық Ресей кезінде басталғанын білесің ғой.

– «Қара мысық» қылмыстық тобын Иван Митин құрмап па еді? Кеңестік кезең...

– Жо-жоқ, Митиннің аңызы бұрынғы сұмдықтардың жалғасы. Романовтар әулеті биліктен кетпей тұрып, жантүршігер қылмыстар көбейген.

– Ал, Митиннің қанішерлері ше?

– Ол жай ғана дүние... Патшаның кезінде қылмыскерлер қылмыс орнына өлген мысықтың денесін тастап кететін болған.

– Кәдімгі өлген мысықты ма?

– Иә... Мысықты өлтіріп лақтырып кетеді.

– Әлгі «қара мысық алдыңды кессе, жолың болмайды» деген ырым содан пайда болған-ау...

– Ол да мүмкін. Айуандықтың өлшемі жоқ. Әр қылмыс үшін қара мысық табыла бере ме? Кейіннен қара мысықтың суретін салып кетуді әдетке айналдырды.

– Қара мысықты өлтіру, я оның суретін салу не үшін керек?

– Бұл заң орындарына «бәрібір біздің қылмысты аша алмайсыңдар» деген белгі.

– Криминалогия ғылымы ашылмайтын қылмыстың болмайтынын оқытады емес пе?

– Майор, сіз мына жайды ұмытпаңыз. Әділеті жоқ қоғамда жантүршіктірер қылмыс көбейеді. Ол қылмысты ең алдымен билік басындағылардың өзі жасайды. Шенділердің жауапқа тартылмауы, жазаланбауы қоғамдық санаға әсер етеді. Сосын, мемлекетте биліктің қылмысынан да асып түсер айуандықты жасайтын қылмыстық топтар пайда болады.

– Олар түбі ұсталады ғой.

– Түбі емес, қылмыс ізі суымай жатып, сол сәтте-ақ ашылуы мүмкін. Қылмыскер өзін ұстаған полицияға пара береді де, тайраңдап бостандыққа шығады.

– Полицейді, ол көнбесе прокуроры, ол болмаса сотты сатып алады дейсіз ғой...

– Иә, дәл бүгінгідей. Ұсталған қылмыскер жауапқа тартылмаған соң, артында не қалады? Қара мысықтың суреті.

– Сосын, қылмыскердің табылмауы, табылса да жазаға тартылмауы «Қара мысық» туралы аңыздардың шоғын үрлеп береді.

– Мұндай қылмыстар әділетсіз биліктің ауысар шағында, қоғамдық сана өзгеретін кезеңде тым көбейіп кетеді.

– Иван Митиннің де «Қара мысығы» Сталиннің төсек тартып жатқан уағымен тұспа-тұс келіпті. Көп ұзамай Хрушевтің жылымық кезеңі басталған.

– Дұрыс айтасың, майор жолдас. – дедім тағы майорды қоштап.

Иван Митиндер Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде ер жетіп қалған балалар еді. Соғысқа жасы жетпей, бара алмаған. «Соғысқа барсақ, біз де батыр болар едік» деген сөзі де бар ғой, Иванның... Егер ол бейбіт күнде жер жастанды-рған құрбандарын майдан даласында өлтірсе, сөзсіз Кеңес одағының батыры атанар еді... Еңбек Қызыл ту орденін алу да оның жанкешті адам болғанының айғағы...

(Жалғасы бар)

Қанат ӘБІЛҚАЙЫР

ЗАҢ газеті

Редакторлар кеңесінің төрағасы – директор
Досымбек ӨТЕҒАЛИЕВ

Бас редактор **Айнұр СЕМБАЕВА**
Бас редактордың орынбасары **Шолпан ҚАРАЕВА**

Нөмірдің кезекші редакторы **Ерлік КЕБЕКБАЙ**

Меншік иесі:
«ЗАҢ» МЕДИА-КОРПОРАЦИЯ»
ЖАУАПКЕРШІЛІГІ ШЕКТЕУЛІ СЕРІКТЕСТІГІ

МЕНШІКТІ ТІЛШІЛЕР:

Астана	Айша Құрманғали 8 707 851 91 13.
Алматы облысы	Нұрбол Әлдібаев 8 701 357 66 84.
Ақтөбе облысы	Жансая Есмағанбетова 8 705 398 62 83.
Атырау облысы	Боранбай Ғалиев 8 775 543 03 80.
Маңғыстау облысы	Жазира Әбіл 8 702 514 54 44.
Қызылорда облысы	Гүлбану Мақажан 8 701 697 39 86.
Түркістан облысы	Сейітхан Құлмаханбетов 8 707 721 19 59. Шадияр Мекенбайұлы 87757335665
Батыс Қазақстан облысы	Нұрлыбек Рахманов 8 707 177 80 70.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

050012, Алматы қаласы,
Х.Досмұхамедұлы көшесі
68 «б»-үй.
Қабылдау бөлмесі:
292-43-43, 8 708 929 9874, zangazet.kz

E-mail: zanreklamaastana@mail.ru

«Заң газеті» аптасына 2 рет – сейсенбі, жұма күндері жарық көреді.
Жеке таралым 5596 дана
Апталық таралым 11 192 дана

Тапсырыс №101 Индекс 65921

Газет Қазақстан Республикасы бойынша таралады

Газетіміздің электронды нұсқасын ZANMEDIA.KZ сайтынан оқи аласыздар.

Газет бетіндегі жарияланымдардың позициясы мен фактілері үшін редакция жауап бермейді.

Жарнама мен хабарландырулардың мазмұнына жарнама беруші жауапты. Жарнама берушінің жіберген қателігіне байланысты талап-тілектер хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде қабылданады.

Газетті есепке қою туралы **№16297-Г куәлікті 2017 жылғы 12 қаңтарда** Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігі берген.

Газеттің терімі мен бет қаттау жұмыстары «Заң» Медиа-корпорация» ЖШС компьютерлік орталығында жасалды. Алматы облысы, Іле ауданы, Өтеген батыр ауылы, Сейфуллин көшесі, 2«б», «Принт плюс» ЖШС баспаханасында басылып шығарылды. Тел.: факс. 8 (727) 51-78-27, 8 (727) 51-78-31